

Suomen Akatemian julkaisuja 5/06

SIVISTYSTÄ EI VOI TUODA

Tutkijapuheenvuoroja
kulttuurin ja yhteiskunnan
tutkimuksen vaikuttavuudesta

SUOMEN AKATEMIA
TIETEEN RAHOITTAJA JA ASiantuntija

SIVISTYSTÄ EI VOI TUODA

Tutkijapuheenvuoroja
kulttuurin ja yhteiskunnan
tutkimuksen vaikuttavuudesta

SUOMEN AKATEMIA LYHYESTI

Suomen Akatemia rahoittaa korkealaatuisista tieteellistä tutkimusta, toimii tieteen ja tiedepolitiikan asiantuntijana sekä vahvistaa tieteen ja tutkimustyön asemaa. Toiminta kattaa kaikki tieteen- ja tutkimuksen alat.

Suomen Akatemian kehittämistöimien pääpaino on tutkijoiden uramahdollisuuksien monipuolisessa kehittämisessä, korkeatasoisten tutkimusympäristöjen edellytysten luomisessa ja kansainvälisten mahdollisuuksien hyödyntämisessä kaikilla tutkimuksen, tutkimusrahoituksen ja tiedepolitiikan alueilla.

Akatemialla on käytössään useita erilaisia tutkimusrahoitusmuotoja eri tarkoituksiin. Suomen Akatemian tutkimusrahoituksella edistetään kansainvälistä tutkimusyhteistyötä, sukupuolten tasa-arvoa ja rohkaistaan erityisesti tutkijanaisia hakemaan tutkimusvirkoja sekä tutkimusrahoitusta.

Suomen Akatemia rahoittaa tutkimusta vuosittain yli 240 miljoonalla eurolla. Se on noin 14 prosenttia Suomen valtion tutkimusrahoituksesta.

Akatemian rahoittamissa tutkimushankkeissa tehdään vuosittain noin 3 000 tutkijatyövuotta yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa.

Akatemian rahoittama monipuolinen ja korkeatasoinen perustutkimus tuottaa uutta tietoa ja uusia osaajia. Akatemia kuuluu opetusministeriön hallinnonalaan ja saa rahoituksensa valtion budjettivaroista.

Lisää tietoa Suomen Akatemiasta on verkkosivuilla osoitteessa www.aka.fi.

Taitto PixPoint ky
ISBN 951-715-596-4 (print)
ISBN 951-715-597-2 (pdf)
Edita Prima, Helsinki 2006

SISÄLLYS

Esipuhe	8
1 Vaikuttavuuden tunnistamisen ja mittaamisen sietämätön vaikeus	11
1.1 Vaikuttavuuden tunnistamisen ja mittaamisen haasteet	12
1.2 Mittaamisesta ymmärtämiseen – vaikuttavuuden tarkastelun	15
muuttuvat muodot ja menetelmät	
2 Vaikuttavuus eri tieteenaloilla –	17
tarkastelussa historia ja arkeologia sekä kielitieteet	
2.1 Vaikuttavuus ja historiatieteet: tutkijanäkemyksiä ja keskustelua.....	18
2.2 Vaikuttavuus ja kielitieteet	23
3 Vaikuttaminen yhteiskunnallisen toimijuuden kautta	29
Esimerkkinä eheyttävä koulupäivä	
4 Vaikuttavuuden edistäminen toimikunnan rahoitusmuodoissa	33
4.1 Tutkimusohjelmat ja suunnatut hait	33
4.1.1 Yhteiskunta vaikuttaa tutkimuksen tarpeeseen –	35
tutkimus vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan:	
Valta, väkivalta ja sukupuoli -suunnattu haku	
4.1.2 Heikot signaalit – vahvat vaikutukset: Sosiaalinen pääoma ja.....	37
luottamusverkostot sekä Immateriaalioikeuksien suunnattu haku	
4.1.3 Vaikuttavuuteen vaikuttaminen – miten tieteellinen ja	42
yhteiskunnallinen vaikuttavuus voidaan ottaa huomioon ohjelman	
valmistelussa: Päähteet ja addiktiot	
5 Edistävätkö arvioinnit vaikuttavuutta?	44
5.1 Liiketoimintaosaamisen arviointi.....	44
5.2 Naistutkimuksen arviointi ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus	47
6 Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen vaikuttavuus	48
Liite 1. Tutkimusohjelmien ja tieteenala-arviointien hyödyntäminen.....	51
Liite 2. Tausta-aineisto	52

Kuvailulehti

Julkaisija	Suomen Akatemia	Päivämäärä	28.3.2006
Tekijä(t)	Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta, Suomen Akatemia		
Julkaisun nimi	Sivistystä ei voi tuoda. Tutkijapuheenvuoroja kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen vaikuttavuudesta		
Tiivistelmä	<p>Kulttuurin ja yhteiskunnan aloilla vaikuttavuus on monisyinen ilmiö, joka ei ole helposti sovitettavissa pelkistettyihin malleihin tai mittareihin. Tutkimuksen vaikuttavuuden tarkastelussa onkin syytä valottaa yhä enemmän laajan ja monimutkaisen ilmiön niitä ulottuvuuksia, jotka saattavat jäädä hämärään vaikuttavuudesta puhuttaessa. Vaikuttavuuden arviointia ei tee helpommaksi se, että vaikuttavuus on lähtökohtaisesti osa kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen alojen tutkimustraditioita: tutkimustoiminta näillä aloilla itsessään on yhteiskunnallinen interventio.</p> <p>Raportin metodi, tapauskertomukset toimikunnan rahoittamista tutkimushankkeista, on haasteellinen. Miten tunnistaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, kun käytettävissä oleva aineisto ei helposti tähän taivu. Vaikuttavuuden tasot ja tyylit ovat myös moninaisia, eikä kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen kenttä muodosta yhtä homogeenista maailmaa. Raportti on vuoropuhelua tiedeyhteisön kanssa.</p> <p>Yhteiskuntatutkimuksen tuottamat käsitteet näkyvät yhteiskunnassa esimerkiksi erilaisina jäsenyksinä (sosiaalinen pääoma ja luottamusverkostot, tapausesimerkki professori Kirsimarja Blomqvist), joita käytetään myös ohi tieteenalojen. Ne siirtyvät välineiksi arkipuheeseen, kansalaistoimintaan, mediaan ja viranomaistoimintaan. Ne suuntaavat yhteiskunnasta tehtäviä havaintoja ja päätelmiä sekä vaikuttavat esimerkiksi lainsäädäntöön. Yhteiskuntatutkimuksen tieto ja metodit vaikuttavat siihen, miten yhteiskunta toimii, eli niillä on valtaa, mutta niitä ei voi mitata ja niitä ei voi erottaa verrattaviksi tuloksiksi.</p> <p>Tutkimus tuottaa teoreettisia ja metodisia välineitä yhteiskunnallisten ongelmien tarkasteluun, kulttuuristen ilmiöiden jäsentämiseen ja tulkintaan, perustellun ja kriittisen tiedon tuottamiseen ja soveltamiseen. Vaikutus ei ole pelkästään vaikuttamista tutkimus- ja siihen liittyvän asiantuntijatiedon avulla, vaan vaikutusta tapaan, miten yhteiskunta ja toimijuus yhteiskunnassa ymmärretään (tapausesimerkkinä professori Lea Pulkkinen).</p> <p>Raportissa tarkastelun kohteena on ennen muita kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan rahoittaman tutkimuksen vaikuttavuus, ja sitä tarkastellaan niin tieteellisen kuin yhteiskunnallisenkin vaikutavuuden näkökulmista.</p>		
Asiasanat	tutkimuksen tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimus, arviointitoiminta, tapaus tutkimus, tiedepolitiikka		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Suomen Akatemian julkaisuja 6/06		
ISSN	0358-9153		
ISBN	Painetulle kirjalle annettu tunnus 951-715-596-4	Pdf-versiolle annettu tunnus	951-715-597-2
Sivumäärä	53		
Julkaisun jakaja	Suomen Akatemia, PL 99, 00501 Helsinki		
Julkaisun kustantaja	Suomen Akatemia		
Painopaikka ja -aika	Edita Prima, 2006		
Muut tiedot	www.aka.fi/julkaisut		

Description

Publisher	Academy of Finland	Date	28 March, 2006
Author(s)	Research Council for Culture and Society, Academy of Finland		
Title	Civilisation cannot be imported. Researcher commentary on the impacts of cultural and social research.		
Abstract	<p>In the fields of cultural and social science research, impact is a highly complex phenomenon that does not lend itself to simple and straightforward models or measurement. Studies into the impacts of research must therefore aim to shed more light on those dimensions of this broad and multifaceted phenomenon that often tend to remain in the dark. The challenge of impact assessment is made none easier by the fact that impact is an inherent and integral part of the research traditions in these fields: research in humanities and social sciences is in itself a social intervention.</p> <p>The method adopted in this report, i.e. to compile case studies of research projects funded by the Research Council, is a challenging one. How can social impacts be identified when the data available do not easily lend itself to such assessments? The levels and styles of impact are also many and varied, and the fields of cultural and social science research do not constitute a single, homogeneous world. The report is an exercise in dialogue with the science community.</p> <p>In everyday society, the concepts produced by social science research find expression, among other things, in different kinds of analytical categories (social capital and networks of confidence, the case example of Professor Kirsimarja Blomqvist), which also spread beyond the academic realm. They are adopted in everyday parlance, in civic activity, by the media and by the authorities. They influence the observations made about and conclusions drawn about society and influence legislation, for instance. The knowledge and methods of social science research influence the way that society works: they wield power, but they cannot be measured and they cannot be set aside as comparable results.</p> <p>Research produces theoretical and methodical tools for purposes of examining social problems, analysing and interpreting cultural phenomena, for producing and adapting justified and critical information. Impact consists not only in exercising influence by means of research and expert knowledge, but also in influencing the way that society and agency are understood in society (case example of Professor Lea Pulkkinen).</p> <p>The main focus of the report is on the impact of the research funded by the Research Council for Culture and Society, and that impact is considered in terms of both scientific and social impacts.</p>		
Key words	Scientific and social impacts of research, cultural and social science research, assessment, case study, science policy		
Name and number of series	Publication of the Academy of Finland 6/06		
ISSN	0358-9153		
ISBN	Print 951-715-596-4	Pdf	951-715-597-2
Number of pages	53		
Distributed by	Academy of Finland, POB 99, FI-00501 Helsinki, viestinta@aka.fi		
Published by	Academy of Finland		
Place and date of printing	Edita Prima, 2006		
Other information	www.aka.fi/publications		

ESIPUHE: VAIKUTTAVUUSARVIOINTI SUOMEN AKATEMIASSA

Valtioneuvoston periaatepäätös julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteellisesta kehittämisestä vuodelta 2005 pitää keskeisenä haasteena kansainväliseen huippuun yltävän t&k-toiminnan kehittämisen aloilla, jotka ovat kansantalouden, yhteiskunnan muun kehityksen ja kansalaisten hyvinvoinnin kannalta kaikkein tärkeimpiä. Päätöksessä tutkimus- ja innovaatio-rahituksen vaikuttavuuden parantaminen asetetaan tutkimusrahoittajien yhteistyön pääkriteeriksi. Suomen Akatemian ja Tekesin tehtäväksi asetetaan yleinen tutkimus- ja innovaatiotoiminnan vaikutusten arvioinnin kehittäminen. Molempien organisaatioiden tulee selvittää yhteistyössä myös julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteellisten kehittämistoimien vaikutukset.

Vuonna 2005 voimaan tullut uusi yliopistolaki määrittelee yliopistojen tehtäviksi toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta perinteisen vapaan tutkimuksen sekä koulutuksen ja kasvatuksen ohella. Tämä yliopistojen nk. kolmannen tehtävän myötä vaikuttavuuden arviointi on osa akateemista tutkimustoimintaa, millä on huomattava vaikutus myös Akatemian -suuntautuhan yli 80 prosenttia Akatemian rahoituksesta yliopistoissa tehtävään tutkimukseen.

Perustutkimuksen vaikuttavuuden arvioinnista

Perustutkimuksen vaikuttavuuden arvioinnin vaikeuksiin kuuluvat vaikutuksen

pitkäaikaisuus, välillisuus, monimutkaisuus ja ennakoimattomuus. Keskeisiä haasteita ovat:

- Milloin perustutkimuksen vaikutukset tulisi arvioida? (Time lag)
- Mikä on varsinaisen tutkimustyön merkitys havaittujen vaikutusten kannalta? (Attribution)
- Ketkä kaikki hyötyvät rahoitetuista tutkimuksista? (Appropriability)
- Millaisten mekanismien ja prosessien tuloksena vaikutukset syntyvät? (Complexities)

Perustutkimuksen vaikutukset jaetaan usein tieteellisiin, teknologis-taloudellisiin, yhteiskunnallisiin, kulttuurisiin ja ympäristöllisiin vaikutuksiin. Eniten menetelmiä on kehitetty tieteellisen ja teknologis-taloudellisen vaikuttavuuden arvioinnissa.

Tieteellisten vaikutusten arviointi ja kehittäminen on yksi Akatemian perustehtävistä. Akatemian tärkein menetelmä on vertaisarviointi, jonka kunkin tieteellisen alan asiantuntijat suorittavat. Vertaisarviointia käytetään enimmäkseen tutkimuksen tieteellisen laadun ”ex ante”-arviointiin, mutta sitä voidaan käyttää myös tutkimuksen ja tutkimusrahoituksen muun (laajasti ottaen yhteiskunnallisen) vaikuttavuuden ”ex post”-arviointiin, jolloin sitä kutsutaan modifioituksi vertaisarvioinniksi. Tällöin arviointipaneeli koostuu jäsenistä, joiden asiantuntemus ja kokemus mahdollistavat tutkimuksen tai tutkimusrahoituksen relevanssin ja arvon määrittelyn käyttäjien ja yhteiskunnan näkökulmasta.

Bibliometriset menetelmät ovat vakiinnuttaneet asemansa viimeisen kym-

menen vuoden aikana perustutkimuksen tieteellisen vaikuttavuuden arvioinnissa. Ne perustuvat julkaisutietojen käyttöön. Akatemia on käyttänyt näitä menetelmiä 1990-luvun lopulta lähtien Suomen tieteen tilan ja tason arviointiin. Näiden lisäksi Akatemia käyttää yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnissa useita muita menetelmiä, kuten muun muassa tapaustutkimusmenetelmiä, survey-menetelmiä, tiede- ja teknologiaindikaattoreita sekä sosiaalisten verkostojen analyysiä.

Akatemia ja tutkimusrahoituksen vaikuttavuuden arviointi 2005-2006

Akatemian tekemien vaikuttavuusarviointien tavoitteena on tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän kehittäminen sekä Akatemian oman toiminnan ja rahoitusinstrumenttien kehittäminen. Akatemia toimii yhteistyössä erityisesti opetusministeriön kanssa tutkimusrahoituksen vaikuttavuusarviointiin soveltuviin menetelmien ja menettelytapojen kehittämiseksi. Akatemia vastaa kasvavaan tarpeeseen kehittää järjestelmä, joka ilmaisee Akatemian toiminnan tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta yhteiskunnallisten hyötyjen kannalta.

Vaikuttavuusarvioinnin kehittämiseksi Akatemia toimii jo vakiintuneiden käytäntöjen pohjalta tiiviissä yhteistyössä tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän muiden toimijoiden – erityisesti tutkimusrahoittajien, yliopistojen ja tutkimuslaitosten – kanssa. Lisäksi Akatemia jatkaa hyväksi osoittautunutta, Suomen tieteen tilaa ja tulevaisuutta kuvaavien arviointien laatimiskäytäntöä.

Akatemia asettaa oman toimintansa kehittämisen näkökulmasta perustavoitteeksi sen, että vaikuttavuusarviointi tulee entistä kiinteämmäksi osaksi orga-

nisaation toimintaa ja erityisesti eri rahoitusinstrumenttien käyttöä ja kehittämistä. Tällöin arviointien tulokset pääsevät vaikuttamaan keskeisiin toimintoihin tehokkaammin kuin vain aika ajoin tehdyt ”ad hoc”-arviointit. Vahvistaessaan tutkimusrahoituksen vaikuttavuutta Akatemia yhdistää työssään jo toteutuneen kehityksen arvioinnin ja tulevaisuuden ennakoinnin.

Tämä julkaisu on osa SIGHT 2006-hanketta, joka selvittää monipuolisesti Suomen tieteen tilaa, tasoa ja vaikuttavuutta. Alla on luettelo kaikista SIGHT2006-julkaisuista.

SIGHT 2006 - Suomen tieteen tilaan, tasoon ja vaikuttavuuteen liittyvä arviointi- ja selvitystyö

Sivistystä ei voi tuoda – tutkijapuheenvuoroja kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen vaikuttavuudesta. Suomen Akatemian julkaisuja 5/2006.

Suomen Akatemian rahoittama luonnontieteiden ja tekniikan alojen tutkimus: Arviointi hankkeiden vaikuttavuuksista. Suomen Akatemian julkaisuja 6/2006.

Tutkimuksen vaikuttavuus biotieteiden ja ympäristön tutkimuksen aloilla. Suomen Akatemian julkaisuja 7/2006.

Strategisella rahoituksella vaikuttavampaa tutkimusta? Kolme esimerkkiä terveyden tutkimuksen alalta. Suomen Akatemian julkaisuja 8/2006.

Methods for Evaluating the Impact of Basic Research Funding: an Analysis of Recent International Evaluation Activity. Kanninen, S. & T. Lemola. Publications of the Academy of Finland 9/2006.

Akatemian tutkimusrahoituksen vaikuttavuus. Professori Jussi Huttusen johtaman riippumattoman ulkopuolisen paneelin arviointi. Suomen Akatemian julkaisusarja, elokuu 2006.

Suomen tieteen taso ja rakenne

Bibliometrinen analyysi Suomen tieteen rakenteesta, eri tutkimusalojen ja yksiköiden suhteellisesta tasosta ja tuloksellisuudesta sekä OECD-maiden tieteen bibliometrinen vertailu. Suomen Akatemian julkaisusarja, lokakuu 2006

Tutkimusjärjestelmätason vaikuttavuus

Indikaattorityö Suomen osaamisen tason ja suuntautumisen muutoksista. Suomen Akatemia ja Tekes. Vuoden 2006 loppu.

Ennakointi: FinnSight 2015

Selvittää Suomen tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän toimintaympäristön asettamat haasteet, niistä avautuvat kehittämismahdollisuudet, tasoltaan ja vaikuttavuudeltaan lupaavat osaamisalueet sekä tarvittavat strategiset valinnat. Akatemian ja Tekesin yhteishanke toteutetaan 120 eri alojen asiantuntijoiden voimin kymmenessä paneelissa. Kaksi julkaisua kesäkuussa 2006 ja englanninkielinen julkaisu elokuussa 2006.

Vaikuttavuus kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksessa

Tämä raportti ”Sivistystä ei voi tuoda - tutkijapuheenvuoroja kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen vaikuttavuudesta” on valmisteltu yhteistyössä kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan asettaman vaikuttavuustyöryhmän (puheenjohtajana professori Juha Sihvola ja jäseninä tutkimusjohtaja Päivi Hovi-Wasastjerna, professorit Urpo Nikanne ja Anna Raija Nummenmaa) ja

kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen yksikön kanssa. Toimikunnan puheenjohtaja professori Arto Mustajoki on myös osallistunut keskeisesti valmisteluun. Tutkimuksen yksikössä työtä on johtanut erikoistutkija Hannele Kurki avustajanaan projektisihteeri Marko Niemi. Yksiköstä työhön ovat osallistuneet tiedeasiantuntija Tiina Forsman, tiedeasiantuntija Siru Oksa, johtaja Liisa Savunen, johtava tiedeasiantuntija Maija-Liisa Toikka sekä tiedeasiantuntija Helena Vänskä. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta hyväksyi raportin kokouksessaan 16.2.2006

Työ oli monivaiheinen prosessi, joka toteutui vuoropuheluna tutkijayhteisön kanssa ja se käsitti muun muassa keväällä 2005 järjestetyn seminaarin ”Ei ole haitaksi, jos tieteestä on hyötyä”, historian ja kielitieteiden tutkijoille kohdistetun kyselyn sekä kaksi keskustelupaneelia syksyllä 2005. Vaikuttavuusraportti sisältää myös kaksi tapauskuvausta (professorit Kirsimarja Blomqvist ja Lea Pulkkinen), jotka pyydettiin tutkijoilta itseltään.

Raportti vastaa kysymykseen, mitä on vaikuttavuus humanistisilla aloilla ja yhteiskuntatieteissä, miten se ilmenee, miten sen voi tunnistaa ja myös, miten sitä voidaan edistää. Vaikuttavuus on osa kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen alojen tutkimustraditiota: tutkimustointa näillä aloilla on itsessään yhteiskunnallinen interventio.

Pääjohtaja Raimo Väyrynen
Johtaja Paavo Löppönen

I VAIKUTTAVUUDEN TUNNISTAMISEN JA MITTAAMISEN SIETÄMÄTÖN VAIKEUS

Tämän raportin tavoitteena on osallistua keskusteluun vaikuttavuudesta, sen määrittämisestä ja mittaamisesta sekä ennen kaikkea ymmärtämisestä eri tieteenaloilla, erityisesti kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen aloilla. Raportti on paitsi osa laajaa tutkimuksen vaikuttavuuteen pureutuvaa hanketta myös osa näiden alojen sisäistä keskustelua. Se ei ole sellaisenaan vastaus kaikkiin vaikuttavuutta koskeviin kysymyksiin vaan osa prosessia, jonka kautta vaikuttavuuden ulottuvuuksia ja erilaisia ilmenemismuotoja pyritään tunnistamaan ja ymmärtämään.

Juuri kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen aloilla vaikuttavuus on monisyinen ilmiö, joka ei ole kovinkaan vaittomasti sovittavissa yksinkertaistettuihin ja pelkistettyihin malleihin tai mittareihin. Tutkimuksen vaikuttavuuden tarkastelussa voisivatkin jatkossa valottua yhä enemmän myös laajan ja monimutkaisen ilmiön ne ulottuvuudet, jotka usein saattavat jäädä hämärään vaikuttavuudesta puhuttaessa. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta aloitti omalta osaltaan keskustelun jo Suomen tieteen tila taso 2003 -raportissa, ja tätä raporttia koostettaessa ja sen myötä keskustelu vaikuttavuudesta jatkuu edelleen.

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan alueella vaikuttavuuden tunnistaminen ja vaikuttavuuden mittarien löytäminen on vaativaa. Vaikuttavuuden arviointia ei tee helpomaksi se, että vaikuttavuus on lähtökohdaisesti osa kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen alojen tutkimustraditioita: tutkimustoiminta näillä aloilla itsessään on *yhteiskunnallinen interventio*.

Tutkimus tuottaa teoreettisia ja metodisia välineitä yhteiskunnallisten ongelmien tarkasteluun, kulttuuristen ilmiöiden jäsentämiseen ja tulkintaan, perustellun ja kriittisen tiedon tuottamiseen ja soveltamiseen. Vaikutus ei ole pelkästään vaikuttamista tutkimus- ja siihen liittyvän asiantuntijatiedon avulla, vaan vaikutusta tapaan, miten yhteiskunta ja toimijuus yhteiskunnassa ymmärretään (tapaus esimerkkinä professori Lea Pulkkinen, ks. luku 2).

Yhteiskuntatutkimuksen tuottamat käsitteet näkyvät yhteiskunnassa esimerkiksi erilaisina jäsenyyksinä (sosiaalinen pääoma ja luottamusverkostot, tapaus esimerkki professori Kirsimarja Blomqvist, ks. luku 4.1.2), joita käytetään myös ohi tieteenalojen. Ne siirtyvät väliksi arkipuheeseen, kansalaistoimintaan, mediaan ja viranomaistoimintaan. Ne suuntaavat yhteiskunnasta tehtäviä havaintoja ja päätelmiä sekä vaikuttavat esimerkiksi lainsäädäntöön. Yhteiskuntatutkimuksen tieto ja metodit vaikuttavat siihen, miten yhteiskunta toimii, eli niillä on valtaa, mutta niitä ei voi mitata ja niitä ei voi erottaa verrattaviksi tuloksiksi; ne eivät käänny nykyisen arvioinnin kielelle.

Raportin laadinnassa valittu metodi, tapauskertomukset toimikunnan rahoittamista tutkimushankkeista, on haasteellinen. Yhtäältä ongelma on, miten synnyttää kokonaisuus monista osista, ja toisaalta, miten tunnistaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, kun käytettävissä oleva aineisto ei aivan helposti tähän täydy. Vaikuttavuuden tasot ja tyyli ovat moninaisia, eikä kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen kenttä muodosta yhtä homogeenistä maailmaa. Lopputu-

lemana on vuoropuhelu tiedeyhteisön kanssa, jossa tutkijoiden ääni on säilytetty vahvana.

Tutkimuksen vaikuttavuudella voidaan ymmärtää merkittävästikin eri asioita, jos tarkastelun kohteena on tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus tai tutkimuksen tieteellinen vaikuttavuus. Tämän raportin osalta tarkastelun kohteena on ennen muita *kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan rahoittaman tutkimuksen vaikuttavuus*, jota tarkastellaan niin tieteellisen kuin yhteiskunnallisenkin vaikuttavuuden näkökulmista.

1.1 Vaikuttavuuden tunnistamisen ja mittaamisen haasteet

Tutkimuksen vaikuttavuuden käsite on itsessään vaikea ja epämääräinen. Vielä suurempiin ongelmiin joudutaan, kun pyritään etsimään mittareita sen osoittamiseksi. Uhkana on, että kiinnitetään huomiota toisarvoisiin konkreettisiin saavutuksiin, joita voidaan jollakin tarkkuudella mitata, mutta jätetään tarkastelun ulkopuolelle todella merkittävät vaikutukset, joiden osoittamiseksi ei ole olemassa luotettavia kvantitatiivisia menetelmiä. Näin saadaan toki paljon kaitvattuja vaikuttavuusindikaattoreita, mutta samalla herää epäily siitä, kuvaavatko ne relevantteja ilmiöitä ja vaikutusketjuja. Pitkien vaikutusketjujen osoittaminen on ongelmallista myös siksi, että tutkimustulokset eivät vaikuta yhteiskunnan kehitykseen koskaan yksinään, vaan kyseessä on aina monien eri tekijöiden yhteisvaikutus. Tieteen ja tutkijoiden aseman kannalta olisi kuitenkin eduksi, jos oppisimme näkemään paremmin tutkimuksen vaikutusketjut. Tosiasiassa hyvin monella näennäisesti ”hyödyttömällä” tutkimuksella on heijastusvaikutusta myös tieteen ulkopuolella – kunhan vain haluamme nähdä asian tältä kannalta.

Vaikuttavuuden suhteen on useimmiten tyydytty mittaamaan sitä, mikä ylipäänsä on mitattavissa. Tieteen kentässä on totuttu arvostamaan julkaisuja tutkimuksen tason mittarina ja tieteen kehityksen edellytyksenä. Näin onkin – julkaisematon ajatus tai idea ei ole vielä tiedettä. Julkaisut saavat kuitenkin todellisen merkityksensä vasta sitten kun niitä luetaan ja siteerataan. Tiede ei kehity sellaisten julkaisujen kautta, jotka eivät herätä mielenkiintoa muissa tutkijoissa. Lisäksi on huomattava, että julkaisut eivät ole tiedeyhteisön sisälläkään ainoa vaikuttamisen keino, tutkija voi vaikuttaa merkittävästi tieteenalansa kehittymiseen esimerkiksi erilaisten arviointitehtävien kautta. Erittäin tärkeänä vaikuttavuuden kanavana niin yhteiskuntaan kuin tiedeyhteisön sisällekin voidaan pitää vaikutusta opetuksen ja omien oppilaiden välityksellä.

Tutkimuksen vaikuttamiskanavat ovat monimutkaisia: kaikella on vaikutusta kaikkeen. Vallinnee yksimielisyyttä siitä, että lopullinen tavoite yhteiskunnallisessa vaikuttavuudessa on ihmisen hyvä, se että ihmiset voisivat paremmin. Luonnon, elinkeinoelämän ja julkisen sektorin hyvinvointi ovat alisteisia tälle tavoitteelle. Miten sitten tutkimus vaikuttaa tähän?

On olemassa erilaisia tutkimuskohteita, esimerkiksi *luonto*. Sitten tulee *ihmisen luoma fyysinen ympäristö*, johon kuuluvat ainakin rakennukset, kylät ja kaupungit, erilaiset laitteet ja koneet. *Ihmisen luomaan henkiseen ympäristöön* kuuluvat erilaiset organisaatiot, kuten yritykset, koululaitos, julkisen hallinnon yksiköt, kirkko ja muu kollektiivisesti tapahtuva ihmisen toiminta. Myös kulttuuriksi, taiteeksi ja tieteeksi kutsutut toiminnan muodot kuuluvat tähän osaan. Lisäksi voidaan erottaa itse *ihminen* tutkimuksen kohteena, ihminen sekä biologisena ilmiönä että henkisenä olen-

tona arvoineen ja käyttäytymismalleineen. Näiden tutkimuskohteiden oheen sijoittuu vielä eräänlaisia perustieteitä, joilla on vaikutusta ihmisten maailmankuvaan, mutta jotka ennen kaikkea luovat edellytyksiä tutkimukselle. Tähän ryhmään voidaan laskea ainakin matematiikka, perusfysiikka ja tietyt filosofian alueet. Solu- ja geenitason biologia voidaan lukea myös tähän kategoriaan, vaikka toisaalta kyse on myös luonnon tutkimisesta. Vaikka näillä tieteenaloilla on harvoin suoraa vaikutusta yhteiskuntaan, niiden painoarvo ei tästä vähene, vaan päinvastoin: tutkimuksen heijastusvaikutukset voivat olla vielä paljon suurempia. On ylipäättänsä vaikea keksiä sellaista tutkimustulosta, jolle ei olisi käyttöä. Jos tältä tuntuu, kyse on enemmänkin tiedon hyödyntäjän mielikuvituksen puutteesta kuin itse tutkimustuloksen hyödyttömyydestä.

Kuka sitten voi käyttää tutkimustietoa? Tässä voidaan taaskin ajatella karkeasti joitakin hyötyjätahoja: *elinkeinoelämä, julkinen sektori ja yksilö* (kansalainen ja työntekijä). Tutkimuskohteet ja niiden hyödyntäjät eivät vastaa suoraan toisiaan, vaan kaikki voivat käyttää mistä tahansa eri kohteesta saatavaa tutkimustietoa. Elinkeinoelämä ei tarvitse vain teknistä (ihmisen luoma ympäristö) tai luontoon kohdistuvaa tutkimusta, vaan yhtä tärkeää sille on tieto erilaisten organisaatioiden toiminnasta ja ihmisten käyttäytymisen lainalaisuuksista. Samalla tavoin hyvin toimiva julkinen sektori hyödyntää eri tieteenaloilla tehtävää tutkimusta. Tämän pitäisi näkyä eri tasojen päätöksenteossa ja lainsäädännössä.

Yksittäisen kansalaisenkin valintoihin ja elämäntapoihin vaikuttaa tieto ihmisestä, muiden ihmisten arvoista ja luonnon lainalaisuuksista. Suorin kanava vaikuttaa ”ihmisen hyvään” onkin vaikuttaa itse ihmiseen. Kun hänen maailmankuvansa kehittyy, tällä on vaikutusta

hänen käyttäytymiseensä. Kyse ei ole kuitenkaan vaan ihmisen omasta edusta, vaan myös yhteiskunnan edusta. Jos ihmiset osaavat toimia fiksusti, se ei vaikuta positiivisesti vain heidän omaan elämänsä, vaan hyvinä työntekijöinä tästä hyötyvät julkinen hallinto, palvelut ja tuotantolaitokset. Lisäksi jos ihmiset ovat fiksuja kansalaisen roolissaan, demokratiakin toimii, mikä luo pohjan yhteiskunnan järkevälle toiminnalle. Tämä on tietysti yksinkertaistettu kuvaus syy-seuraussuhteen mekanismeista, mutta periaatteessa juuri tästä on kyse.

Tutkimustieto ei siirry käyttäjille itsestään, vaan välille tarvitaan välitysagentteja. Tärkeitä tiedon välittäjiä ovat koulut ja media. On selvää, että erityisesti koulun vaikutus näkyy hyvin hitaasti. Mutta toisaalta, jos koulu onnistuu tässä, vaikutukset yhteiskuntaan ovat valtavat. Silloin kun tutkimuksessa ei synny automaattisesti tiedon hyödyntäjien tarvitsemaa tietoa, prosessia voidaan nopeuttaa tilaustutkimuksella, jota on harrastettu lähinnä elinkeinoelämässä. Vastaavanlaisesta kiinnostusta soisi syntyvän enemmän myös julkisella sektorilla. Tiedon välitystä tapahtuu myös tiedon hyödyntäjien kesken. Julkisorganisaatioiden kansalaisille suunnattu informaatio ei kuitenkaan tahdo mennä perille, koska se joutuu kilpailemaan ihmisten tietoisuudesta yleisen viihdehälyn kanssa.

Joissakin tapauksissa innovaatioon johtanut tutkimustulos voidaan jäljittää. Se voidaan myös patentoida. Toisaalta näissäkään tapauksissa kyseessä ei ole yksittäisen tutkijan tai tutkijaryhmän aikaansaannos, vaan taustalla on yleensä laajemmat tieto- ja taitoresurssit. Innovaatio ei myöskään merkitse suoraan vaikuttavuutta elinkeinoelämän tai yhteiskunnan näkökulmasta. Vasta kun sen pohjalta on tehtä vielä tuote tai palvelu, jota ihmiset käyttävät, syntyy varsinaista vaikutusta. Tässä kehitystyössä tarvitaan

tietoa myös ihmisten käyttäytymisen lainalaisuuksista ja – jotta tuote voidaan edullisesti valmistaa – tarvitaan tietoa ihmisorganisaatioiden toiminnasta. Tämäntapaisesta konkreettisesta keksinnöstä sopii esimerkiksi *Benecol*. Matka tieteellisestä läpimurrosta ihmisten aamiaispyytään on ollut kivikkoinen. Esteenä eivät ole pelkästään kuluttajien asenteet, vaan myös lainsäädäntö ja markkinoiden omat pelisäännöt.

Yleensä vaikutusketjut ovat vielä paljon monimutkaisemmat kuin edellä on esitetty tai mistä *Benecolin* tarina kertoo.

Otetaan toisenlainen esimerkki, tupakanpoltto, siinäkin kyse ei ole uuden tuotteen kehittämisestä, vaan laajasti käytettävän tuotteen vahingollisuuden osoittamisesta. Tässä tapauksessa sekä ajalliset että taloudelliset raamit ovat toista kertaluokkaa. Lääketieteellinen evidenssi tupakan vaarallisuudesta on ollut lähtökohta kaikelle, mutta todellista yhteiskunnallista vaikuttavuutta on syntynyt vasta, kun tämä tieto on vaikuttanut ihmisten käyttäytymiseen. Tähän on tarvittu paljon lainsäädäntötyötä ja valitusta. Edelleenkin ollaan kaukana lopullisista tavoitteista. Tupakanpolton terveysriskien osoittaminen sopii hyvin esimerkiksi, kun pohditaan, miten tutkimuksen vaikuttavuutta voidaan mitata. Vaikutus ei synny pelkästään tutkimustulosten välityksellä, vaan siihen tarvitaan poliittista tahtoa ja eräänlaista yhteisvastuuta. Nyt kun lääketieteellinen näyttö tupakan vaarallisuudesta on jo sataprosenttinen, vaikuttavuuden lisäämiseksi pitäisi entistä monipuolisemmin tutkia sitä, miksi tieto ei mene perille – ja jos menee, miksi se ei vaikuta ihmisiin. Tästä meillä on toki arkipäivän tietoa jo ennestään, mutta on hyvä verrata tilanne lääketieteelliseen näyttöön: tupakan vaarallisuudesta oli aavistuksia jo paljon aikaisemmin, mutta vasta laajat tutkimuk-

set sen osoittamiseksi saivat vauhtia lainsäädäntötyöhön.

Viime aikoina on ilmestynyt runsaasti tutkimuksia, joissa on käsitelty Suomen suhdetta Neuvostoliittoon. On etsitty vastausta kysymykseen, onko oltu rähmällään, miten paljon ja miksi. Mitä merkitys tällaisella tutkimuksella voi olla tutkijoiden välisen sisäisen debatin ohella? Vaikutukset voivat olla hyvinkin merkittävät. Jos tällaisella tiedolla on edes pieni merkitys kansakunnan itsetunnon kannalta, sen heijastusvaikutukset ovat jo sitä kautta suuret. Jos taas tämänkaltainen tutkimus auttaa puntaroimaan Suomen geopoliittista asemaa uudesta näkökulmasta, se voi vaikuttaa ratkaisuihimme, jotka koskevat sekä valtioiden välisiä liittoja että kiistoja ja niiden sovittelua. Tämäntapaiset asiat nousivat pintaan erityisesti silloin, kun kansakunta käy taistelua itsenäisyydestään. Jokainen kansakunta määrittelee kuitenkin kaiken aikaa uudestaan suhdettaan muihin maihin. Tässä tutkimuksen tuoma uusi tieto auttaa puntaroimaan erilaisten näkemysten uskottavuutta. Tämä on esimerkki myös tutkimustiedosta, joka ei ole yksiselitteistä; se ei kuitenkaan merkitse, että se olisi turhaa ja vaila merkitystä.

Tarkoituksella on otettu esille tutkimuksen alueita, joilla on potentiaalisesti valtava yhteiskunnallinen merkitys. Vastaavia esimerkkejä voidaan löytää esimerkiksi suomalaisen koululaitoksen kehittämisestä tai hammashuollon piiristä. On selvää, että tällaisten vaikutusten edes ylimalkainen kvantifioiminen on mahdotonta kahdesta syystä. Ensinnäkään ei voida mitenkään selvittää, mikä osuus asioitten kehittymiseen on yksittäisillä tutkimustuloksilla tai edes laajemmilla tutkimusohjelmilla. Toisekseen näihin kysymyksiin liittyvät taloudelliset seurausvaikutukset koostuvat tuhansista pienistä puroista, joista syntyvän valta-

van virran voimaa kukaan ei pysty laskemaan.

Annetut esimerkit riittävät osoittamaan tutkimuksen todellisten vaikutusten mittaamisen ongelmat. Mitä sitten pitäisi tehdä? Onko ratkaisu se, että unohdetaan koko vaikuttavuusnäkökulma? Ei, koska näkökulma itsessään on oikea ja hyödyntää myös tiedettä. Onko sitten ratkaisu se, että mitataan sitä, mitä on mahdollista mitata, ja tyydytään siihen jopa senkin uhalla, että käytettäisiin sellaisia parametreja – esimerkiksi patenttien määrää – jotka eivät varsinaisesti edes kuvaa tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta? Tämä olisi kuitenkin näpertelyä pikku asioilla; se voisi hämärtää vaikuttavuuden käsitteen ja vieraannuttaa tutkijat koko ajattelutavasta. Onko sitten olemassa jokin muu ratkaisu? Mitään helppoa ratkaisua ei yksinkertaisesti ole. Tässä kuitenkin rypäs ajattelutapoja, jotka voisivat viedä asiaa eteenpäin:

- *Ymmärretään*, että tutkijan tärkein vaikutus yhteiskuntaan syntyy uuden asiantuntijapolven koulutuksen kautta. Yhteiskunta hyötyy siitä, kun nämä ihmiset toimivat työntekijöinä ja kansalaisina. Vaikutus tosin näkyy vasta useamman vaalikauden kuluttua.
- *Seurataan*, missä määrin suomalaisilla tutkijoilla on vaikutusta oman tieteenalansa kehitykseen globaalilla tasolla; tällä on merkitystä myös yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta, koska suuret yhteiskunnalliset vaikutukset syntyvät yleensä tiedeyhteisön työn yhteisvaikutuksesta.
- *Hyväksytään* se tosiasia, että useimmissa tapauksissa tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikutus näkyy vasta vuosien, usein vuosikymmenien päästä. Näitä vaikutuksia voidaan nähdä ja ennustaa, mutta ei mitata. Ne voidaan kuitenkin eksplikoida osoittamalla syy-seuraussuhteita.

- *Kerätään kvantitatiivista tietoa* tutkimusten konkreettista innovaatiovaihteluksista samalla ymmärtäen, että näin saatu data edustaa vain pientä osaa varsinaisesta vaikuttavuudesta.
- *Kannustetaan* tutkijoita pohtimaan oman tutkimuksensa heijastusvaikutuksia ja kertomaan niistä.

1.2 Mittaamisesta ymmärtämiseen – vaikuttavuuden tarkastelun muuttuvat muodot ja menetelmät

Mittaamisen käsitteellä viitataan suureisiin, jotka mahdollistavat vertailun. Eriyisesti kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksesta puhuttaessa mittaamisen rinnalle voidaan perustellusti tuoda myös tietämisen ja ymmärtämisen käsitteet. Vakiintuneessa terminologiassa tämä ei ole helppo tehtävä. Puhetapoja voidaan silti myös muuttaa. Nyt käynnissä oleva vaikuttavuushanke on jatkoa Akatemian edelliselle Suomen tieteen tila ja taso -raportille. Käsillä oleva raportti kykenee toivottavasti edistämään vaikuttavuuden ymmärtämistä yhä syvemmin niin kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen aloilla kuin koko suomalaisen tiedeyhteisön sisällä.

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan edellisessä, Suomen tieteen tila 2003 -raportissa pyrittiin pilottihankkeessa tunnistamaan ja kuvaamaan vaikuttavuuden ilmenemismuotoja ja mekanismeja sekä kanavia, joita pitkin vaikuttavuus voi välittyä, samalla todettiin vaikuttavuuden mittaamisen vaikeus. Tutkimuksen yhteiskunnallisia vaikutuksia ja niiden osoittamisen monimuotoisuutta sivuttiin jo toimikunnan vuoden 2000 raportissa Suomen tieteen tilasta ja tasosta, mutta vasta seuraavassa raportissa vaikuttavuus nostettiin toden teolla keskeiseksi teemaksi ja tarkastelun kohteeksi.

Vuoden 2003 hankkeessa vaikuttavuutta haluttiin tarkastella juuri erilais-
ten vaikutusmekanismien kautta perin-
teisten tieteen vaikuttavuutta arvioivien
mallien ja mittareiden sijaan. Käytännös-
sä tämä toteutettiin keräämällä aineisto
tutkijoiden laatimista vaikuttavuuskuva-
uksista. Kohteena olivat vuonna 2002
meneillään olleiden tutkimusohjelmien
ja suunnattujen hakujen hankkeet. Tu-
lokseksi saatiin noin 50 tutkijoiden kir-
joittamaa vapaamuotoista, keskenään
hyvin erilaista kuvausta, joiden avulla ei
ollut mahdollista systemaattisesti ja kat-
tavasti analysoida kulttuurin ja yhteis-
kunnan tutkimuksen vaikuttavuutta –
toisaalta, tämä ei ollut edes hankkeen al-
kuperäinen tarkoitus.

Aineiston avulla voitiin kuitenkin
toteuttaa hankkeelle alun perin asetetut
tavoitteet: ensinnäkin sen avulla voitiin
rakentaa hyvää ja monipuolinen kuva
moninaisista vaikuttavuuden muodoista,
joita kulttuurin ja yhteiskunnan alojen
tutkimuksen piirissä voi olla; toiseksi rap-
ortin työstämisen kautta voitiin herä-
tellä myös tutkijakuntaa ja tiedeyhteisöä
pohtimaan ja ajattelemaan oman työnsä
vaikutuksia. Toteutetun hankkeen tulok-
sena voitiin myös löytää uusia, juuri
kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen
alojen kannalta sopivia ja tarkoituksen-
mukaisia tapoja ymmärtää tutkimuksen
vaikuttavuutta sekä kuvata ja puhua vai-
kuttavuudesta.

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutki-
muksesta voi olla vaikeaa havaita välittö-
miä, käytännön ongelmiin vastauksia
tarjoavia vaikutuksia tai sovelluksia.
Usein juuri näillä aloilla tutkimuksen
yhteiskunnallinen vaikuttavuus ilmenee
joskus hyvinkin pitkällä viiveellä, usei-
den eri tekijöiden summana, ja on siksi
vaikeaa, ellei mahdotonta jäljittää. Myös
tieteellisen vaikuttavuuden havaitsemi-
nen ja arvioinnin menetelmät ovat erityi-
sen haasteellisia kulttuurin ja yhteiskun-

nan tutkimuksen aloilla. Vaikuttavuuden
ilmeneminen, tunnistaminen ja ymmär-
täminen, sen indikaattoreiden, mittarei-
den ja mallien kehittäminen onkin kult-
tuurin ja yhteiskunnan tutkimukselle
haasteellinen tehtävä.

Tässä raportissa on tarkasteltavana
kokoelma kulttuurin ja yhteiskunnan
tutkimuksen toimikunnan rahoittamaa
tutkimusta. Joukossa on tutkimushank-
keita eri tieteenaloilta, tutkimusohjelmia
sekä muita rahoitusmuotoja. Näiden li-
säksi myös tieteenala-arviointeja on tar-
kasteltu vaikuttavuuden näkökulmasta.
Akatemian taustamateriaalien lisäksi vai-
kuttavuusaineistoa on pyritty keräämään
hankkeiden johtajille ja tutkijoille lähe-
tetyin kyselyin, järjestämällä seminaareja
ja niin sanottuja round table -keskuste-
luja vaikuttavuudesta sekä tarvittaessa
asianosaisia haastatteleamalla ja pyytä-
mällä heiltä tarkempia kirjallisia selvi-
tyksiä tutkimuksen vaikuttavuudesta.
Tehdyn työn tuloksena raportin taustaksi
syntyi kirjava ja laaja joukko ai-
neistoa tutkimuksen vaikuttavuudesta
erilaisten rahoitusmuotojen kautta, eri
tutkimusaloilla ja hyvin erilaisissa tutki-
mushankkeissa.

Ajatuksia vaikuttavuuden erilaisista
ilmenemismuodoista sekä näkökulmia ja
ehdotuksia vaikuttavuuden moninaisuu-
den tarkasteluun on esitetty useita. Toi-
saalta tieteenalojen kesken – ja jopa pe-
rustutkimuksen ja soveltavan tutkimuk-
sen välillä – on havaittavissa tiettyjä yh-
täläisyyksiä, toisaalta samanlaiset kriteerit
eivät mitenkään sovellu käytettäväksi
vertailuun eri alojen kesken, edes kult-
tuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen si-
sällä. Joka tapauksessa tutkimuksen yh-
teiskunnallisen ja tieteellisen vaikutta-
vuuden tunnistamisen ja arvioinnin suh-
teen tarvitaan vielä paljon keskustelua
sekä ymmärtämistä. Myös vaikuttavuus-
den asema ja sen huomioon ottaminen
tutkimusrahoituspäätöksissä sekä tutki-

januran suunnittelussa ansaitsee lisäpohdintaa. Tämä edellyttää, että koko ilmiön monimuotoisuus voidaan ymmärtää ja vaikuttavuuden arviointiin pyrkii myös

muista näkökulmista kuin tyytyä mittaamaan ainoastaan sitä, mitä vaivattomasti voidaan mitata.

2 VAIKUTTAVUUS ERI TIETEENALOILLA – TARKASTELUSSA HISTORIA JA ARKEOLOGIA SEKÄ KIELITIETEET

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta järjesti toukokuussa 2005 keskustelutilaisuuden ”Ei ole haitaksi, jos tutkimuksesta on hyötyä”. Tilaisuus oli suunnattu kaikkien toimikunnan rahoittamien tieteenalojen edustajille. Akateмиassa järjestettyyn tilaisuuteen saapui osallistujia runsaasti, salin täydeltä. Keskustelussa nousi laajalti esiin näkemys, ettei eri tieteenalat läpäiseviä yleispäteviä ja pelkistettyjä mittareita tai malleja vaikuttavuudelle voida rakentaa. Edes kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen sisällä vaikuttavuutta ei välttämättä pitäisi tarkastella ja arvioida samoin perustein, esimerkiksi tieteenalojen kehitysvaiheiden erojen tai niiden erilaisten funktioiden vuoksi.

Raportissa on valittu kaksi tieteenalaa kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen sisältä: historia ja arkeologia sekä kielitieteet. Tieteenalat on valittu tarkemman tarkastelun kohteeksi, koska yhtäältä ne ovat erilaisia vaikuttavuuden ja sen mittaamisen näkökulmasta, toisaalta ne muodostavat koko kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan rahoittamasta tutkimuksesta edustavan osan tarkasteltavana ajankohtana (ks. s. 43).

Historia- ja kielitieteiden vaikuttavuutta, sen ilmenemistä, välityskanavia, mittaamisen ongelmallisuutta ja vaikut-

tavuuden merkitystä on pyritty tarkastelemaan kyselyin ja keskusteluin. Kysely lähetettiin tieteenaloilla vuosina 1996–2000 rahoitettujen hankkeiden johtajille tai hankkeissa työskennelleille tutkijoille. Keskustelutilaisuuksiin kutsuttiin joukko valittuja tutkijoita.

Kahden tieteenalan tarkastelun, tiettyjen tutkimushankkeiden ja valittujen tutkijoiden kautta ei tietenkään voida rakentaa systemaattista kuvaa vaikuttavuudesta kaikilla kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen aloilla. Kerätyn aineiston avulla voidaan kuitenkin kuvata, mitä vaikuttavuus voi näillä aloilla tarkoittaa, miten se ilmenee sekä miten vaikuttavuus voidaan ymmärtää.

Molemmat valitut tieteenalat käsittävät laajan kirjon hyvin erilaista tutkimusta, molemmat ovat kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen ytimessä: niissä pyritään ymmärtämään ihmistä ja ympäröivää yhteiskuntaa. Molempien tieteilisen vaikuttavuuden ymmärtäminen on haastava tehtävä. Samalla historian ja arkeologian tutkimuksella saatetaan jostain syystä jopa ymmärtää olevan vain vähän merkitystä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta; toisaalta kielitieteiden tutkimus saattaa johtaa suoriin sovelluksiin, jotka ovat hyödynnettävissä myös taloudellisesti. Kuitenkin ne molemmat vaikuttavat jokaiseen meistä:

niiden tehtävä on ymmärtää, keitä ja missä me olemme, mihin olemme menossa.

2.1 Vaikuttavuus ja historiatieteet: tutkijanäkemyksiä ja keskustelua

Historian ja arkeologian alalla vuosina 1996–2000 rahoitettujen hankkeiden johtajille tai hankkeissa työskennelleille tutkijoille lähetettiin kysely, jossa näitä pyydettiin pohtimaan tutkimuksen vaikuttavuutta oheisten kysymysten kautta:

1. *Mitä tutkimuksen tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus on omalla tutkimusalallanne, miten vaikuttavuus ilmenee, miten sitä voidaan tarkastella tai mitata, millaisia kanavia pitkin vaikuttavuus kulkeutuu yhteiskunnassa?*
2. *Miten tutkimuksen tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus on havaittavissa omassa tutkimushankkeessanne?*
3. *Onko tutkimuksen tieteellisellä tai yhteiskunnallisella vaikuttavuudella ylipäänsä merkitystä – onko vaikuttavuudella väliä, miksi tutkimuksella pitäisi olla vaikuttavuutta?*

Kirje lähetettiin yhteensä 25 tutkijalle, joista 17 vastasi kyselyyn. Vastauksien muoto vaihteli suurestikin: jotkut vastasivat suoraan esitettyihin kysymyksiin, useimmat käsittelivät vaikuttavuusilmiötä vapaamuotoisesti ja laaja-alaisesti, jotkut todella seikkaperäisesti ja usein eriliittein. Yleisesti ottaen kaikki vastaukset olivat hyvin perusteltuja ja jäsenneiltyjä näkemyksiä joko vaikuttavuudesta omassa tutkimushankkeissa tai vaikuttavuudesta yleisesti nimenomaan tutkijoiden näkökulmasta. Lähes jokaiseen vastaukseen sisältyi pohdintaa siitä, miten haasteellista vaikuttavuuden tunnistaminen historian kaltaisella alalla on.

Lähetettyyn kyselyyn saatujen vastausten lisäksi aineistona on käytetty myös valikoiduille historian tutkijoille järjestetyn vapaamuotoisen keskustelutilaisuuden antia. Keskustelutilaisuuteen kutsuttiin akatemiaprofessori Marjatta Hietala, professorit Petri Karonen, Kimmo Katajala, Laura Kolbe, Juha Siltala sekä dosentti Anu Korhonen. Keskustelussa pohdittiin muun muassa seuraavia kysymyksiä:

- *Miten historian tutkimuksen vaikuttavuus ilmenee tieteellisesti ja yhteiskunnallisesti?*
- *Miten historian tutkimuksen a) tieteellistä b) yhteiskunnallista vaikuttavuutta voidaan mitata?*
- *Miten tutkimushankkeen rahoituksen vaikuttavuutta voidaan mitata (mm. tutkimukset, julkaisut, opetus)?*

Historiantutkimus kansakunnan muistina

Historiantutkimus voi nostaa esille kiipeitäkin kysymyksiä, jotka on saatettu unohtaa kansakunnan muistista, mutta jotka kuitenkin ovat koko ajan olleet mukana erilaisessa päätöksenteossa. Toisin sanoen on kysymys eräänlaisesta puhdistavasta vaikutuksesta. Tutkimus saattaa edelleen nostaa esille pitkällä tähtäimellä tärkeitä vaikuttajhenkilöitä tai väestöryhmiä, jotka omana aikanaan tai meidän aikanammekin ovat lähes unohtettuja, mutta joilla on annettavana omalla alallaan paljon tälle päivälle. Helppoa vaikuttavuuden ymmärtäminen historiantutkimuksen alalla ei kuitenkaan ole.

- » *Tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus historian näkökulmasta on ennen muuta kollektiiviseen muistiin vaikuttamista. Ne (tutkimustulokset) voivat myös auttaa oikaisemaan harhakäsityksiä, joita populaari historiatieteisuus on tulvillaan. Vaikka tutkimus*

ei toki löydä ja tarjoa absoluuttisesti 'oikeaa' kuvaa menneisyydestä (ja sen mukana nykyisyydestä), on juuri se ja viime kädessä vain se ainoa mittapuu väärrien käsitysten kumoamiseksi ja oikaisemiseksi."

- » *Vaikuttaessaan maiden ja yhteiskuntien yleiseen imagoon tutkimus vaikuttaa verrattain voimakkaasti myös nykypäivään, poliittisia päätöksiä ja kansainvälisiä suhteita myöten. Yksittäisten tutkimusten vaikutusta saattaa olla vaikeaa tai mahdotonta mitata, mutta tutkimuksen ja tieteellisen keskustelun kokonaisuus on merkittävä yhteiskunnallinen vaikuttaja."*
- » *Vaikuttavuus voi siis olla monentyyppistä, eikä se välttämättä ole kovin helposti osoitettavissa. Vaikuttavuutta ei myöskään voida muuttaa numeroiksi, jos ei haluta turvautua nk. referointilukuihin."*

Tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Historiantutkimuksen voidaan katsoa vaikuttavan kahdella tavalla. Ensiksikin tutkimusaihe kiinnostaa laajaa yleisöä ja päätöksentekijöitä, eivät juurikaan monografiat vaan niiden pohjalta kirjoitetut yleisesitykset, artikkelit ja pidettävät esitelmät. Toiseksi tutkimus antaa päätöksenteon ja tapahtuneen kehityksen evaaluaation pohjaksi tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

- » *Historiantutkimuksessa ja monessa muussakin yhteiskuntatutkimuksessa vaikuttavuus ilmenee ennen muuta siinä, että päätöksentekijät ja näitä tukevat kansalaiset perehtyvät tutkijoiden joukkotiedotusvälineissä esittämiin, tutkimuksiinsa perustuviin keskustelupuheenvuoroihin. Historian-/yhteiskuntatutkimus antaa perspektii-*

viä poliittiselle päätöksenteolle ennen muuta osoittamalla, millaisia arvoja minkäkinlainen politiikka toteuttaa."

- » *Pitää tehdä sekä itsetarkoituksellista tiedettä, jota käsitellään suppeissa asiantuntijapiireissä, että sellaista tiedettä, jolla joko on sovellutusarvoa tai joka kiinnostaa laajaa yleisöä. Eli vaikuttavuudella on merkitystä, mutta se ei ole tutkimuksen arvon ainoa kriteeri."*

Usein tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus ovat tutkijoille eri asioita ja siksi niitä on mitattava eri mittarein. Kuitenkin tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus kietoutuvat kiinnostavalla tavalla yhteen, eli jollakin tutkimustuloksella useimmiten ei ole vain jompaakumpaa vaikuttavuutta. Ilmeisesti on kuitenkin niin, että ilman tieteellistä vaikuttavuutta ei olisi myöskään yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Toisin sanoen tieteellinen laatu ja vaikuttavuus on yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edellytys.

- » *Joissakin tapauksissa voi myös olla niin, että hyvälläkään tutkimuksella ei ole välitöntä yhteiskunnallista vaikuttavuutta; tällöin voi olla kyse joko sellaisesta perustutkimuksesta, josta on hyvin pitkä matka sovelluksiin tai "puhtaasta" teoreettisesta tutkimuksesta, jonka tavoitteena on uusien tieteellisten menetelmien kehittäminen. Näissä tapauksissa, vaikka vaikutus onkin ensisijaisesti tiedeyhteisön sisäistä, se voi joskus pitkänkin ajan kuluttua ja monien välijäsenten ja hyödyntäjien välityksellä muuttua yhteiskunnalliseksi vaikuttavuudeksi."*
- » *Omalla tutkimusalallani, kuten humanistis-kulttuuris-yhteiskuntatieteellisillä aloilla yleensäkin, vaikuttavuuden*

tarkka mittaaminen on vaikeaa, mutta en tiedä, onko se lopulta niin suuri ongelma kuin niin sanotun (enemmän) soveltavan tutkimuksen edustajat usein väittävät. Mielestäni tutkimuksella on aina vaikuttavuutta silloin, kun se on laadultaan korkeatasoista, kun se on kansainvälisissä vertaisarvioissa korkealaatuisesti todettu. Sen jälkeen ei ole syytä huoleen: tulokset vaikuttavat ennemmin tai myöhemmin.”

- » *Akateemisen yhteisön puitteissa tapahtuva vaikuttaminen on helpoimmin havaittavissa: uuden tutkijapolven kasvattaminen, tutkijanuran eri vaiheissa olevien uran edistäminen (esimerkiksi viisi tohtorin tutkintoa), valtava panos laitoksen perus- ja jatko-opetukseen, jne. ”*
- » *Tutkijaryhmämme varttuneimmat jäsenet ovat saaneet suuren määrän erilaisia asiantuntijatehtäviä sen perusteella, että heistä on kehittynyt tutkimusprojektissamme alan johtavia osaajia Suomessa. Kysyntää on ollut sekä tiedotusvälineissä että luennoitsijoina suurelle yleisölle tarkoitetuissa seminaareissa.”*
- » *Tutkimusprojektin tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus ovat tärkeitä tavoitteita, joita hankkeelle alkuvaiheessa asetetaan. Tutkimustulosten tulee olla paitsi merkittäviä tieteen itsensä kannalta, mutta niiden tulisi olla myös muiden tieteenalojen näkökulmasta kiinnostavia, uusia ajatuksia herättäviä ja mahdollisesti jopa soveltamiskelpoisia. Tutkimuksella tulee olla myös yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Sen tulee tarjota vastauksia yhteiskunnassa esiin nousseisiin kysymyksiin, ongelmiin, haasteisiin. Toisaalta tutkimus voi tarjota pohjaa päätöksenteolle ja tulevaisuuden ratkaisuille. Tutki-*

muksella tulee siis olla ilman muuta tieteellistä vaikuttavuutta, mutta myös yhteiskunnallista ulottuvuutta. ”

Historia, nykyhetki ja tulevaisuus

Historiantutkimuksen merkitys vaikuttavuuden kannalta ei ole menneisyydessä; menneisyyden, historian tutkimuksen mielekkyys on sen merkityksessä nykypäivälle. Toisaalta tutkimuksen lähtökohtana ei voi olla ainoastaan tämänhetkisestä yhteiskunnasta nousevien tarpeiden tyydyttäminen. Tutkimuksella voi olla myös sellaista mieltä, joka nousee esiin huomattavan pitkän ajan kuluessa. Tällöin tutkimuksen suitsimisella lyhytjänteisen hyödyn nimissä voi olla jopa haitallisia vaikutuksia.

- » *Ylipäättänsä historiantutkimus antaa suhteellisuutta ja perspektiiviä tämän päivän ja tulevaisuuden ongelmien tarkastelulle.”*
- » *Tutkimus ei saa millään muotoa lähteä kyseisen hetken vaikuttavuustarpeista, mutta tosiasiallisesti niillä on tutkimusta ohjaava merkitys, sillä tutkijahan elää omassa ajassansa ja sen ongelmista ja haasteista. Jos lähtökohta olisi pelkästään oman ajan tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus, tutkimus köyhtyisi, innovaatiot vähenisivät.”*
- » *Mutta miksi tehdä tutkimusta, jos sillä ei uskoisi olevan jonkinlaista vaikutusta? On turvaututtava jopa vanhalta kalkahtavaan uskoon tiedon sivistävästä merkityksestä. Sivistykseen sentään voi vielä uskoa. Vaikka tutkimus kohdistuu menneeseen, luotan siihen että nykyinen tutkimus tulee myös hyödyntämään tulevia – vaikka hitaammin, mutta jossain tiedon kerrostumissa.”*
- » *Olen historiantutkija, jonka tutkimuskohteena on lähihistoria tai oman ajan*

historia. Itse asiassa olen nyky-yhteiskunnan tutkija, yhteiskuntatieteilijä, joka käyttää historiantutkimuksen menetelmiä. Haen vastauksia nyky-yhteiskuntaa ja -maailmaa vaivaaviin ongelmiin tutkimalla lähimenneisyyttä. Minulle ei riitä vain sen selvittäminen, mitä tapahtui tai edes miksi niin tapahtui, vaan tutkin samalla aina sitä, millaista (poliittista tai muuta) käyttöä menneisyyttä koskevilla tulkinnoilla nyky-yhteiskunnassa on, millaisia merkityksiä menneisyyden ilmiöille annetaan, jne.”

Vaikka historialla ja sen tutkimuksella kiistatta onkin roolinsa myös nykyisydessä, ei tutkimusaiheidenkaan valinnassa pitäisi liiaksi tuijottaa sen merkityksellisyttä tässä hetkessä. Huolimatta pulmista, joita vaikuttavuuden tarkasteluun usein liitetään, historiantutkijoidenkin mielestä vaikuttavuuden odottaminen tutkimukselta on kuitenkin perusteltua ja ymmärrettävää – sen sijaan sen enakoiminen ja tutkimuksen etukäteinen muokkaaminen, jotta tutkimus täyttäisi vaikuttavuuden tarpeet, ei välttämättä ole toivottavaa. Suuri sosiaalinen tilaus saattaa nimittäin hieman yllättäenkin kohdata tutkimusta, jonka lähtökohta on ensisijaisesti ollut uuden tieteellisen tiedon tuottaminen, kun taas muutoin nokkela tutkimushanke saattaa jäädä vaille yhteiskunnallista vaikuttavuutta, jos se ei kykene vakuuttamaan tieteellisesti. Tutkijoiden käsitys ja usko tieteellisesti riittävän laadukkaan tutkimuksen vaikuttavuuteen myös yhteiskunnan suuntaan on vahva.

» *Jos yhteiskunnallisia valtasuhteita, erilaisia riippuvuuksia ja toimintamekanismeja ei ymmärrä tai halua ymmärtää, joutuu avuttomana niiden riepotelevaksi. Itse olen aina pyrkinyt valitsemaan tutkimuskohteeni tietoisesti niin, että tuloksilla on jotakin*

uutta sanottavaa, kun nyky-yhteiskunnan ja -maailman ongelmista keskustellaan.”

» *Tutkimus harvoin itse vaikuttaa yhteiskunnallisen kiinnostuksen heräämiseen, mutta kiinnostuksen monista erisyistä herättyä, tarve tutkimustiedolle nousee. Siksi on kovin hankala ennakoida ja valmistautua etukäteen tällainen mielessä, kun tutkimushankkeita käynnistetään. Hankkeita on sen vuoksi suunniteltava ensisijaisesti tieteen omista lähtökohdista, mutta monessa tapauksessa painavia lisäargumentteja löytyy helposti ns. ‘sosiaalista tilauksesta’, so. tietyille teemoille yms. on ilmiselvästi ilmassa leijuvaa tarvetta, joka ei ole kiinnittynyt vain hyvin nopeasti ohi meneviin muoti-ilmiöihin.”*

» *Tutkimuksessa pitäisi tuhansien kukkien antaa kukkia, eikä muutoin nokkelalta hankehakemukselta etukäteen edes odotella suurta tieteellistä vaikuttavuutta – emme näet koskaan voi etukäteen tietää, mistä pikku havainnosta rupeaa kasvamaan kerta kaikkiaan uusi tieteellinen näkemistapa. Vaikka väitetään, että joka tietoa lisää, se tuskaa lisää, asia on täsmälleen päinvastoin. Uudella tiedolla on aina itseisarvoa.”*

» *Toisaalta odotettava tieteellinen vaikuttavuus, yhteiskunnallisesta edes puhumatta, antaa tutkimukselle kieltämätöntä lisäarvoa. Jos voidaan nähdä, että jonkin asian selvittäminen auttaa ymmärtämään yhteiskuntamme rakenteiden ja ristiriitojen taustoja ja korjaamaan niitä, sen tukeminen olisi ilman muuta erityisen arvokasta – mutta onko se pelkästään perustutkimusta rahoittavan tehtävä?”*

» *Varmaankin kaikki merkittävät uutta tietoa ja näkökulmia sisältävät tutki-*

mukset aiheesta riippumatta vaikuttavat pitkällä aikavälillä historiakuvaan, kun niiden tuloksia käytetään hyväksi muissa tutkimuksissa ja samat asiat välittyvät jollain tavalla myös koulukirjoihin, mediaan ja ihmisten mieliin.”

Historiantutkimuksessa myös kertaalleen asetetut tutkimuskysymykset saattavat saada uudessa ajassa aivan uudenlaisia sisältöjä ja näkökulmia, toisaalta taas jokainen aika asettaa omat kysymyksensä, jotka pureutuvat vanhoihin asioihin uusista näkökulmista. Vaikuttavuusnäkökulma liittyy osittain ongelmallisesti myös tähän.

- » *Yleisellä tasolla omalla alallani, historiantutkimuksessa, jo tutkimusaiheen valinta on arvovalinta. Tutkimuksen aiheet voidaan karkeasti jakaa kahteen, sellaisiin, jotka liittyvät vallalla olevaan tutkimustraditioon ja sellaisiin, jotka panevat yleiset käsitykset kyseenalaisiksi. Kumpikin suuntaus vaikuttaa tieteen sisällä ja yhteiskunnassa. Vaikuttavuus sinänsä ei voi olla päämäärä. Ensisijainen kysymys on, millä tavoin tieteen toivotaan vaikuttavan, mihin suuntaan halutaan tiedettä/yhteiskuntaa kehittää. Se taas vaatii tietoisia, julkilausuttuja arvovalintoja arvioijalta.”*
- » *Hyvää tutkimusta ei tehdä umpiossa, vaan se on aina osa laajempaa keskustelua, joka kumpuaa oman ajan kysymyksistä. Mielestäni hyvä tutkimus on aina kansainvälistä, kansainvälisesti kiinnostavaa ja vaikuttavaa. Historia on tärkeä ala, koska sen tutkimuksen avulla pyritään usein legitimoimaan olemassa olevaa yhteiskunnallista/taloudellista/kulttuurista tilannetta. Siksi juuri uusia avauksia, uusia näkökulmia ja unohdettuja kysymyksiä tutkiva historioitsija tekee myös yhteiskun-*

nallisesti merkittävää kansalaistyötä kyseenalaistaessaan luutuneita käsityksiä.”

- » *Haluaisin kuitenkin muistuttaa, että vaikuttavuus sinänsä ei ole arvopaata. Kaikki vaikuttavuus ei palvele tieteen parasta. Sensaatiot eivät palvele rationaalista päättelyä. Mittareita laadittaessa tämä on syytä muistaa.”*

Humanistisen tutkimuksen merkitys

Yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimuksen side yhteiskuntaan ja yhteiskunnalliseen kontekstiin on voimakas ja suhde ympäröivään yhteiskuntaan jopa erottamaton. Suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria ei voida tutkia ilman suomalaista kontekstia. Humanistisella tutkimuksella on myös aivan itseisarvoinen merkityksensä: ne tuottavat tietoa ihmisestä ja ihmisistä ympäröivästä yhteiskunnasta. Vaikka tutkimuksella voi olla suoria vaikutuskansia yhteiskuntaan, syntyy kenties merkittävin kanava tutkijoiden opettamien opiskelijoiden ja uuden tutkijapolven koulutuksen kautta. Heidän kauttaan sivistys ja humanistisen tutkimuksen traditio voi siirtyä eteenpäin.

- » *Yhteiskunnallinen vaikuttavuus tulee mielestäni nähdä laajasti. Se ei ole vain tutkimustulosten suoraa vaikutusta arjen tasolle, se on myös tutkimuksenteon, humanistisen maailmankuvan ja niiden arvon tekemistä näkyväksi yhteiskunnassa. Siinä missä raha lipuu teknologian ja biotieteiden tutkimuksen rahoitukseen, sen tulosten voidaan nähdä vaikuttavan ihmisten elämään suoraan ja kirjaimellisesti, vaikkapa pidentämällä elinaikaamme. Kuitenkin on niin, että tuolla elinajalla emme tee mitään, ellei meillä ole maailmaa, josta nautimme tai jota voimme ymmärrämme. Tuota ymmärrystä syntyy humanistisella tutkimuksella.”*

- » *Hyvä tutkimus ja hyvä opetus edellyttävät toisiaan.*
- » *Ehkä lopulta kaikkein tärkeimpiä vaikutuskanavia ovat tutkijoiden opettamat ihmiset, he, jotka siirtyvät yliopistolta yhteiskunnassa erilaisiin työtehtäviin ja siirtävät saamaansa sivistystä eteenpäin. Opettajat, tiedottajat, lehtimiehet, museoihmiset ovat tässä tietysti avainasemassa.*
- » *Yliopistoa ei voi olla ilman tutkimusta, koska yliopisto syntyy tutkimuksesta. Ilman yliopistolaitosta tuskin voi ajatella sivistynyttä yhteiskuntaa.*

2.2 Vaikuttavuus ja kielitieteet

Kielitieteilijöille lähetettiin samantyyppinen kysely kuin historian tutkijoille. Kyselyn kohteena olivat jälleen vuosina 1996–2000 rahoitetut hankkeet. Vastaanottajia oli yhteensä 17, joista yhdeksän tutkijaa vastasi kyselyyn. Vastajille esitettiin joitakin orientoivia taustakysymyksiä, jotka olivat muilta osin identtisiä historian ja arkeologian alojen tutkimushankkeiden johtajille esitettyjen kanssa, paitsi että kielitieteilijöille esitettiin yksi lisäkysymys: *Mikä on perustutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus silloin, kun se ei johda suoriin soveluksiin?*

Vastaukset olivat tiiviitä ja käsittelivät vaikuttavuutta laajasti useimmiten taustakysymyksiä mukaillen; toisin sanoen niissä kerrottiin paitsi oman tutkimushankkeen vaikuttavuudesta myös otettiin kantaa vaikuttavuustematiikkaan ja vaikuttavuuden merkitykseen laajemmaltikin.

Myös kielitieteilijöille järjestettiin lisäksi erillinen round table -keskustelutilaisuus. Keskustelemaan kutsuttiin professorit Arvi Hurskainen, Lea Laitinen, Matti Leiwo, Jussi Niemi ja Pirkko

Nuolijärvi. Lukuun ottamatta Nuolijärveä kaikki olivat myös lähetetyn kyselyn kohteena ja myös vastasivat siihen.

Tutkimuksen tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus kielitieteissä: ilmenemismuodot ja kulkeutumiskanavat, tarkastelu, mittaaminen ja ymmärtäminen

- » *Kielitiede on yksi ihmistieteistä ja siten osa ihmisen käyttäytymistä, historiaa ja ylipäänsä ihmisen olemusta koskevaa tutkimusta. Tällaisena se vaikuttaa tieteellisiin käsityksiin ihmisestä yhteiskunnallisena olentona ja osaltaan muokkaa myös ihmisen yhteiskunnallista toimintaa koskevaa itseymmärrystä.*

Kyselyyn lähetetyistä vastauksista välittyi kuva hyvin hankalasti hahmotettavasta ja monisyisestä vaikuttavuuden ilmiöstä. Kielitieteellisen tutkimuksen vaikuttavuuden luotettavaa ja vertailukelpoista mittaamista pidettiin jokseenkin mahdottomana. Toisaalta vaikuttavuuden konkreettinen osoittaminen on useimmiten vaikeaa, joskus mahdotonta, toisaalta taas vaikutuksia voitaisiin pohjata nimenomaan konkreettisella tasolla.

Yleisesti ottaen erityisen vaikeasti hahmotettavia tuntuisivat olevan vaikutukset tiedeyhteisön ulkopuolella; sen sijaan vaikuttavuudesta tieteen sisällä voidaan tehdä edes jonkinlaisia päätelmiä, vaikkapa sitten perinteisimpien mitareiden avulla. Näiden soveltuvuus vaikuttavuuden tarkasteluun tai vertailuun eri tieteenalojen kesken voi kuitenkin olla joskus kyseenalaista. Jonkinlaisia epäsuoria arvioita – tietyn varauksin – voitaisiin kuitenkin tehdä esimerkiksi tieteellisen tuotannon arvioinnin, julkaisujen, siteerausten, koulu- ja yliopistopetuksen, tieteellisten luottamustehtävien, tutkimusympäristöjen kehittämi-

sen, kongresseihin osallistumisen, esitelmien sekä muun osallistumisen ja liikkuvuuden tms. nojalla. Jopa tieteellisen vaikuttavuuden tarkastelu saattaa kuitenkin osoittautua ongelmalliseksi, jos kohteeksi valitaan usein käytettyjen kansainvälisten julkaisujen tai viittauksien tarkastelu. Selvää lienee, että esimerkiksi suomen kielen tutkimuksen kohdalla asema maailman kielitieteessä ei ole millään tapaa itsestään selvä. Niin sanottu pienten kielten ongelma voi johtaa jopa siihen, että jo tutkimuskohde itsessään on muunkielisille tutkijoille vaikeasti ylitettävä kynnyksen pelkäämään kielitaito-ongelmien vuoksi.

Vaikuttavuus tiedeyhteisön ulkopuolella, siis yhteiskunnassa laajalti, saattaa olla vielä tieteellistä vaikuttavuutta vaikeammin todennettavissa. Yksi kanava vaikutuksien välittymiseen, kenties yksi keskeisimmistä, voi olla ainakin opetus: valmistuneet maisterit vievät saamansa opin mukanaan yhteiskuntaan. Opetuksella on luonnollisesti merkittävä vaikutus myös tieteen sisällä uuden asiantuntijapolven, tieteellisen jälkikasvun koulutuksen muodossa. Toinen tärkeä vaikuttavuuden kanava on tieteen popularisointi. Sen saralla olisi tehtävissä nykyistä enemmän, mutta tämä voi olla jo tutkijoiden ajankäytön kannalta kovin ongelmallista: popularisointia voi vain harvoin tai tuskin koskaan asettaa tutkimuksen itsensä edelle. Jonkinlainen suora vaikutus yhteiskuntaan tai sen päätöksentekijöihin on toki sekin mahdollinen. Useimmiten vaikutus tapahtuu kuitenkin erilaisten välittäjäkanavien välityksellä ja viiveellä, johon voidaan kuitenkin pyrkiä vaikuttamaan ja viivettä lyhentämään. Edellä jo mainittujen kanavien lisäksi vaikutus yhteiskuntaan voi ilmetä muun muassa koulu- ja muissa oppi- tai käsikirjoissa, suurelle yleisölle tai erityisryhmille tehdyissä yleistajuisissa esityksissä, järjestetyissä tilaisuuksissa

kuten teemapäivissä, esitelmissä tai näyttelyissä, radio- ja tv-esiintymisten kautta tai jopa järjestettyjen kulttuurimatkojen muodossa.

Yksittäisistä tutkimusalueista esimerkiksi voitaneen ottaa vaikkapa kieliteknologian ala, jolla voi olla harvinaisen paljon yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Sen sovelluksia käyttävät lähes kaikki ihmiset.

» *Kielentarkistimet, tavuttajat, thesauruset, elektroniset sanakirjat, webissä toimivat kielenopetusohjelmat ovat esimerkkejä alan nykysovelluksista. Myös automaattinen kielenkääntäminen, tekstistä tekstiin ja puheesta puheeseen, ovat realistisia tavoitteita, joskin jotkut hätähousut ovat päästäneet markkinoille kelvottomia tekeleitä ja antaneet vääristyneen kuvan alan nykytilasta. Tällä alalla yhteiskunnallista vaikuttavuutta ei voi kyseenalaistaa.*”

Perustutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus ilman suoria sovelluksia

» *Pitääkö perustutkimuksella olla suoraa yhteiskunnallista vaikuttavuutta? Perustutkimus suoritetaan asiantuntijayhteisössä ja vain tämä yhteisö kykenee arvioimaan tutkimuksen mahdolliset myöhemmät sovellukset. Järkevästi toimiva tutkijayhteisö suorittanee tällaista arviointia joka tapauksessa tutkimusta suunnitellessaan.*”

Kielitieteellisen tutkimuksen vaikutavuuden arviointia pidettiin ymmärrettävästi erityisen haastavana alueella, joissa käytännön sovelluksia ei ole välittömästi löydettävissä. Perustutkimuksen tarkastelu rajatusta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tai hyödyn näkökulmasta voidaan jopa kyseenalaistaa kokonaan. Kuitenkin esimerkiksi käsitys kielihistoriallisesta tutkimuksesta alueena, joka ei

voi johtaa minkäänlaisiin sovelluksiin ja tätä kautta vaikuttavuuteen, on tällä hetkellä jokseenkin väärä. Kielihistoriallinen tutkimus on nyt mitä kiinnostavinta, suuri yleisö jopa ahmii tämänkaltaista tietoa, jolla on valtava merkitys ihmisten identiteetin ja itseymmärtämisen kannalta. Juuri tällainen tutkimus on humanistista tutkimusta aidoimmillaan voidessaan muun muassa lisätä merkittävästi tietämystämme ja ymmärrystämme meistä ja muista. Tämänkaltaisen tutkimuksen tulokset vaativat kuitenkin työstämistä, vertailua ja lisäpohdintaa sekä saavat täyden arvonsa vasta laajempaan kehukseen asetettuina. Tällaisen vaikuttavuuden toteutuminen voi helposti viedä vuosikymmeniä tai ihmisen eliniän ja se on hyvin vaikeasti ennakoitavissa.

Kielitieteillä on historian mittaan ollut huomattava vaikutus eri yhteisöjen tai kansakuntien käsityksiin omasta historiastaan – jopa siinä määrin, että kielentutkimus on monissa maissa suoraan palvellut kansallistunteen herättämistä ja sitä kautta osaltaan vaikuttanut kansallisvaltioiden syntyyn. Kielentutkimus on siten osa kulttuurisen tiedon luomista ja välittämistä. Tähän liittyy myös jo vanhastaan koettu jonkinlainen kansallinen vastuu ja velvollisuus: ellei esimerkiksi suomea tai pieniä itämerensuomalaisia kieliä tutkita täällä, niiden tutkimus jää muutaman asiasta kiinnostuneen ja niukasti resursoitun tutkijan tai jopa asian harrastajan varaan.

» *Kun tutkimme valtion toista kansalliskieltä, olemme vastuussa sen tutkimuksesta ja myös tutkimustulosten julkaisemisesta koko suomalaiselle kieliyhteisölle ja erikseen vielä suomalaiselle tiedeyhteisöllekin. Yhteiskunnallinen tehtävämme kielentutkijoina on tuottaa tietoa myös suomeksi ja pitää yllä suomen kielen asemaa paitsi maan julkisena kielenä (esim. opetuk-*

sessä) myös tieteellisenä kielenä, jolla voidaan esittää ja käsitellä mitä hyvänsä tieteellisiä ongelmia, ei pelkästään sovelluksia.”

» *Miten ‘velvollisuus’ ja ‘vaikuttavuus’ ovat arvioitavissa toisiinsa nähden, onkin mutkikkaampi näkökulmakysymys: onko tiede markkinoitavien hyödykkeiden tuottamista vai yhteiskunnan välttämättömien peruspalvelujen tarjoamista?”*

Jos Suomen sijaan puhutaan koko ihmiskunnasta, voidaan yhtenä humanistisen perustutkimuksen keskeisimmistä tehtävistä pitää kulttuuriperinnön säilyttämistä, analysoimista ja muokkaamista sekä sen kriittistä hyödyntämistä. Tämänkaltaisen ylikansallinen vastuu ulottuu yli oman kulttuuriperinnön koko ihmiskunnan yhteiseen kulttuuriperintöön. Raja näiden kahden välillä on kapenemassa ja hämärtyvässä nykyisessä globalissa maailmassa, jossa kuitenkin lähiyhteisöjen ja sen jäsenten identiteetillä on edelleen tärkeä tehtävä. Esimerkiksi vähemmistökielten läsnäolo tasaveroisena tutkimuskohteena kansainvälisessä lingvistiikassa on jo itsessään yhteiskunnallisesti vaikuttavaa. Myös harvinaisten tai vähän puhuttujen kielten statuksen nostaminen uskottaviksi vaihtoehdoiksi ”englannin ja ranskan kaiken alleen murskaavaa tyranniaa vastaan” voi jo sellaisenaan olla merkittävä tutkimuksen vaikutus.

Kielitieteiden merkitys vastauksien etsijänä kansakuntien ongelmiin voi olla huomattava. Kielitiede tutkii yhdessä muiden tieteiden (kuten antropologia, sosiologia, psykologia, kognitiotiede jne.) kanssa ihmiskunnan kannalta kaikkein keskeisimpiä kysymyksiä: miten ihmisten vuorovaikutus toimii, miksi ihmiset eivät ymmärrä toisiaan. Monet muut yhteiskunnalliset ja taloudelliset-

kin kysymykset ovat alistaisia tälle suu-
relle ongelmalle. Jos ihmiset oppivat ym-
märtämään toisiaan entistä paremmin,
sillä on väistämättä suuren luokan vaiku-
tuksia yhteiskuntaan, niiden sisäisiin ja
välisiin suhteisiin. Tässä juuri kielitietei-
lä voi olla suuriakin vaikutuksia.

Aitoon perustutkimukseen sisältyy
aina riskejä, mutta niitä voi piillä myös
perustutkimuksen tulosten liiallisessa so-
veltamisessa. Näennäissovellettavuuden
tunnistamisen ja ennenaikaisen sovelta-
misen riskien ennakoimisen tärkeys sekä
näiden torjunta voi korostua tilanteissa,
joissa perustutkimuksen hypoteesit ja
lähtökohdat murtuvat yllättäen ja tutki-
muksen edetessä. Tämä saattaa jäädä vai-
kuttavuuden tarkastelussa ja sovelletta-
vuutta korostettaessa helposti pimen-
toon. Todellisuutta kuitenkin on, että lä-
heskään aina ei voida tietää, mitkä tulok-
set voivat olla sovellettavissa tai millä ta-
voin.

Muutos perustutkimuksen lähtö-
kohdissa saattaa johtaa myös täysin yl-
lättävään vaikuttavuuteen ja ennalta ar-
vaamattomiin sovelluksiin. Käyttökelpoi-
nen esimerkki tästä on vaikkapa me-
todologisen välttämättömyyden pakot-
tamana harjoitettu psykolingvistinen pe-
rustutkimus, joka lopulta on johtanut
laajaan yhteistyöhön kaupallisten yritysten,
julkisviranomaisten ja yleishyödyllisten
yhdistysten kanssa. Kun kielitieteellisellä
tutkimuksella on ollut merkittävä osa muun
muassa rikostutkimusmenetelmien ja
tekstistä puheeksi -ohjelmien kehittämisessä
sekä hankkeen jälkeisessä tuotteistamisessa
muun muassa näkövammaisten hyväksi, ei sen
vaikutusta voida jälkikäteen kyseenalaistaa.

Samanaikaisesti tutkimuksella voi
olla myös merkittäviä vaikutuksia tie-
deyhteisön sisällä esimerkiksi niin kansallisen
kuin kansainvälisen tutkimusyhteistyön ja
verkostojen kehittämisen kautta tai kokonaan
uusien oppiainei-

den, opintokokonaisuuksien ja virkojen
kautta uuteen asiantuntijapolveen. Kansain-
välisistä esimerkeistä yllättäviin vaikutuksiin
on johtanut muun muassa amerikkalainen
1900-luvun alkupuolen strukturalistinen
kielitiede, jolla alun perin oli keskeinen
rooli katoamassa olevien intiaanikielten
dokumentoinnissa ja pelastamisessa sekä
niiden kirjakielten luomisessa. Myöhemmin
samoja menetelmiä sovellettiin armeijan
kielenopetuksen tarpeisiin Yhdysvalloissa
toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen.
Nykyaikainen teoreettinen fonologia ja
morfologia on taas löytänyt yllättäviä
mutta käyttökelpoisia ja välttämättömiä
sovelluksia kieliteknologiassa, joka puolestaan
palvelee muun muassa nykyaikaisen
viestintäteknikan tarpeita esimerkiksi
automaattisen puheentunnistuksen ja
tuottamisen kautta.

Vaikuttavuus omissa tutkimushankkeissa

Kielitieteiden hankkeet sisälsivät laajan
kirjon tutkimuksia eri kielitieteiden
aloilta. Osa hankkeista tähtäsi tutkimuk-
sellaan suoraan yhteiskunnalliseen vai-
kuttavuuteen ja sovellettavuuteen, osan
tavoitteena oli ennen kaikkea tieteellisesti
ensiluokkainen tutkimus, jonka vaikutukset
olisivat mahdollisesti havaittavissa vasta
pitkän ajan kuluttua. Suoraan yhteiskunnalliseen
vaikuttavuuteen tähtäävä tutkimus saattoi
näkyä muun muassa käytännön haasteisiin
kytkettyinä tutkimusongelmina sekä vastausten
siirtämisellä käytännön tarpeisiin muun
muassa oppi- ja käsikirjoina, erilaisina
menetelminä tai vaikkapa ohjelmina.

Eryityisesti pienten kielten kohdalla
vaikuttavuus ilmenee useimmiten ennen
kaikkea tiedeyhteisön sisällä. Silti, vaikka
vilpittömästi kiinnostusta tuntuisi olevan,
tutkimustieto ei välttämättä tavoita laajoja
tutkijapiirejä, varsinkaan kansainvälisellä
tasolla. Samaan aikaan jopa ar-

vostettujen kustantamojen julkaisemissa, tunnustettujen asiantuntijoiden toimittamissa teoksissa on nähty vanhentunutta tai jopa täysin virheellistä ja paikkansapitämätöntä tietoa tutkimusalalta.

» *Tieteellisen vaikuttavuuden kannalta olennaisen tärkeää olisi siis kansainvälisten yhteyksien vahvistaminen. Tämä saattaa olla muutamasta henkilökohtaisesta kontaktista ja parista jollekin keskeiselle foorumille päässeestä englanninkielisestä lähteestä kiinni; tutkimuksen volyymin kasvaessa se, mitkä tutkimukset pääsevät siteeratuiksi kansainvälisesti luetuimmista teoksista ja siten tutkijapiirien 'yleiseen tietoisuuteen', voi olla sattuman sanelema juttu. Tällaisesta sattumasta puolestaan voi riippua, tulevatko kansainväliset tutkijapiirit koskaan tietämään esimerkiksi vepsä-nimisen kielen olemassaolosta."*

Huolimatta tulevaisuuden haasteista sekä kansallisen että kansainvälisen yhteistyön ja verkottumisen saralla nyt tarkastelluissa hankkeissa saavutettiin usein merkittäviä edistysaskeleita tässä suhteessa. Hedelmällinen tutkimusyhteistyö oli saattanut poikia jatkuvia ja pysyviä käytäntöjä yhteistyön suhteen niin eri tutkimusyksiköiden välille kuin kansallisesti yritysmaailmaan ja elinkeinoelämän suuntaan. Myös vuoropuhelulla yli tieteenalarajojen oli saavutettu joissakin hankkeissa merkittäviä tuloksia.

Onko vaikuttavuudella väliä, miksi?

Vaikuttavuuden merkityksellisyys näytetään tutkijakunnan näkökulmasta varsin usein itse laadukkaalle tutkimukselle sisäänrakennettuna ominaisuutena. Jokaisen tutkijan työn keskeisenä motiivina pidetään oman tutkimuksen hyödyllisyyttä laajemmassa perspektiivissä; vain harvan tai tuskin kenenkään mielletään tekevän tutkimusta ilman tarvetta vai-

kuttaa maailmaan. Vaikuttavuuden tarkastelulla ikään kuin irrallaan tutkimuksesta itsestään on kuitenkin aivan erityinen merkitys.

» *Ja vaikuttavuuden ääneen toteamisella on nykyisin erityisen suuri merkitys, kun rahoituksesta joudutaan niin rankasti kilpailemaan. Varsinkin humanistisen tutkimuksen merkitystä joudutaan yhä useammin perustelemaan."*

» *On raadollinen tosiasia, että jos tutkimuksella ei voida osoittaa olevan yhteiskunnallista, tai edes tieteellistä, vaikuttavuutta, sille on lähes mahdollonta hankkia kilpailtua rahoitusta. [...] Myös tutkimustiimin motiivoinnin kannalta on merkityksellistä, jos voidaan osoittaa tutkimuksella olevan merkitystä muillekin kuin tutkijalle itselleen. Vaikutus saattaa jäädä joskus psykologiseksi ilman merkittäviä todellisia vaikutuksia, mutta se auttaa tutkimusvireen säilymiseen."*

Laadukas ja mielekäs, hyvä tutkimus on aina – ainakin potentiaalisesti – vaikuttavaa. Sen ennakoiminen tai siihen vaikuttaminen voi kuitenkin olla vaikeaa tai jopa mahdotonta, ja siksi liiallinen huomion kiinnittäminen vaikuttavuuteen itseensä saattaa johtaa jopa täysin toivotun vastaiseen lopputulokseen.

Tutkimuksen vaikuttavuus näyttää useimmiten hitaana ja turhauttavana ilmiönä, joka vaikuttaisi olevan nykyhetkessä kovin vaikeasti hahmotettavissa. Jopa vaikuttavuuteen vaikuttaminen, vaikka siihen kiinnitettäisiin suoranaisesti huomiota, tuntuu olevan enemmän kuin vaikeaa.

» *Vanhasta 1980-luvun tutkimuksesta on nähtävissä, että tieto on levinnyt ja kumuloitunut uusien tutkimusten myötä vähitellen opetuksen ja oppikirjojen*

sovelluksiin, mutta paljon hitaammin ja epätasaisemmin kuin olisin toivonut ja ikinä uskonut, vaikka olen ollut levittämässä ja soveltamisessakin aktiivinen toimija. On turhauttavaa ajoittain nähdä, miten jo aikoja esitettyjä asioita keksitään uudelleen tai miten tieto ei leviä sovelluksiin (kouluopetukseen) vaan traditio painaa enemmän. Tiedon välittyminen ja siirto sovellettavaksi ei siis ole onnistunut toivotulla tavalla. - Onko tutkittu, miten tieto siirtyy yhteiskunnalliseen käyttöön ja miten prosessia voisi parantaa?"

Kun perustutkimuksen tuottama tieto ei pääse palvelemaan kielen puhujia, opettajia ja suunnittelijoita vaan jää monista mahdollisista syistä pienen tutkijayhteisön keskinäiseksi omaisuudeksi jopa kyseessä olevan kielen puhuma-alueen ulkopuolelle, jää tutkimuksen vaikuttavuus kielen käytön kannalta vain potentiaaliseksi, jopa ikuisiksi ajoiksi. Näin on saattanut jo käydä joidenkin pienimpien kielten kohdalla, joiden elvyttäminen voi olla liian myöhäistä.

» *Osasyyn tästä kantavat tutkijat, tutkimusinstituutiot ja -perinteet: tutkijan ja kohteen suhde on monesti nähty yksisuuntaisena, tutkimustulosten popularisointia ei ole arvostettu eikä tuettu riittävästi. Ratkaisevaa on kuitenkin myös poliittisten päättäjien suhtautuminen: miten tieteen tuloksia arvostetaan, miten päättäjät niistä puhuvat, miten tiedettä halutaan ottaa poliittisessa päätöksenteossa huomioon."*

Tiedolle vaikuttavuudesta, tutkitun tiedon välittymisen mekanismeista sekä käytännön vaikutuksista näyttäisi olevan tarvetta yhä kasvavassa määrin.

Kuten ei tutkimuksen tekeminen itsessään, ei sen soveltaminen tai vaikuttavuuden etsiminenkään saisi olla itsetarkoituksellista. Yleisesti ottaen kai jokainen tutkija uskoo, että hänen tutkimuksistaan on jotakin hyötyä joillekin muille. Ilman tällaista lähtökohtaa tutkimustyö ei voi olla kovin mielekästä.

» *Kuten edellä olen yrittänyt tuoda esiin, tieteellisellä ja yhteiskunnallisella vaikuttavuudella on ilman muuta erittäin suuri (peri)aatteellinen merkitys jokaiselle tutkijalle. Ilman sitä tutkija pysyy tornissaan. Vuorovaikutukseen tiedeyhteisön ja ympäröivän yhteiskunnan kanssa on aktiivisesti pyrittävä, ja tätä tulee korostaa myös tutkijankoulutuksessa, ellei se ole itsestäänselvyyttä."*

» *Kysymys on vain siitä, mitä 'hyöty' tai 'sovellutus' tarkoittaa. Humanistiselle tutkimukselle on ominaista, että nämä käsitteet jäsentyvät tieteellisen ja henkisen, harvemmin taloudellisen-tekni- n, ideologian kautta. Kokonaan erillinen, mutta sinänsä tärkeä vaikuttavuus- aspekti liittyy tutkijan omaan kasvuun ja kehittymiseen tieteen tekijänä. Tällä voi olla valtava merkitys kokonaan riippumatta tulosten mahdollisesta hyödynnettävyydestä. Jos tämä asia on kohdallaan, ts. henkistä kasvua tutkijana tapahtuu, kukapa tietää, mitä kaikkea hyvää seuraavasta tutkimuksesta voikaan syntyä."*

3 VAIKUTTAMINEN YHTEIS- KUNNALLISEN TOIMIJUUDEN KAUTTA: ESIMERKKINÄ EHEYTTÄVÄ KOULU- PÄIVÄ

Tutkijan vaikutus ei ole pelkästään suoraan vaikuttamista asiantuntijatiedon avulla, vaan arvostettu tutkija voi merkittävällä tavalla vaikuttaa sovellutuksiin, lainsäädäntöön, yhteiskunnallisiin käytäntöihin jne. Seuraavassa on esimerkkinä yhden perustutkimushankkeen, professori Lea Pulkkisen pitkittäistutkimuksen, kautta syntyneen uuden tiedon siirtäminen sovelluksiin. Itse perustutkimus on tässä tapauksessa tehty Suomen Akatemian rahoituksella, mutta sen sovellutusta ovat muut tahot rahoittaneet. Tapaus eheyttävä koulupäivä osoittaa, miten tutkija voi olla tärkeä yhteiskunnallinen vaikuttaja.

Ihmistä koskevan tiedon kasvu on psykologisen tutkimuksen merkittävin tulos. Psykologinen tutkimus lähestyy ihmiskuvan rakennustehtävää monista näkökulmista. Tutkimuksen painotukset ovat vaihdelleet. Tällä hetkellä varoja suunnataan kaikkialla maailmassa eniten ihmisen toiminnan biologisen perustan tutkimukseen. Ihmistä koskeva tieto on vielä yksipuolista ja vajavaista. Silti olemassa olevaa psykologista tietoa ihmisen toiminnasta ja sen perustasta ei ole syytä väheksyä. Se on arvokasta tietopääomaa, jota voidaan käyttää ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseen – jos halutaan.

Osa ihmistä koskevasta tutkimuksesta on kehityksen tutkimusta. Kehitys alkaa hedelmöityshetkellä ja jatkuu kuole-

maan asti. Sanaa kehitys käytetään tällöin väljästi tarkoittamaan tietynlaisia ennustettavissa olevia muutoksia eliniän ja kokemuksen funktiona. Jotkut muutoksista eivät ole kasvua tai etenemistä johonkin määrällisesti suurempaan tai arvostetumpaan suuntaan. Kehitys voi olla myös muutosta ei-toivottuun suuntaan, kun puhutaan esimerkiksi epäsozialisesta kehityksestä tai iän lisääntyessä tapahtuvasta havaintonopeuden hidastumisesta. Kehityspsykologia ei ole vain lapsitutkimusta tai lapsipsykologiaa, vaan koko elämänkaaren ajan tapahtuvan kehityksen tutkimusta.

Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksessa ihmisen kehitys on perinnäisen tutkimuskohde. Pitkään jatkuneen uurastuksen arvostettu tunnustus on se, että tässä laitoksessa toimiva Ihmisen kehitystä ja sen riskitekijöitä koskeva tutkimusohjelma nimettiin Suomen Akatemian esityksestä ja opetusministeriön toimesta yhdeksi Suomen 17 huippu-tutkimusyksiköstä vuosiksi 1997-1999. Huippu-tutkimusyksikkö oli ensimmäinen Jyväskylän yliopistossa. Suomen Akatemia uusi huippu-yksiköksi nimeämisen vuosiksi 2000-2005 kansainvälisten arviointien perusteella. Tutkimusohjelmaan sisältyy kolme mittavaa pitkittäistutkimusta, joista yksi on professori Lea Pulkkisen johtama The Jyväskylä Longitudinal Study of Personality and Social Development – Lapsesta aikuiseksi.

Lapsesta aikuiseksi -tutkimus alkoi vuonna 1968 Lea Pulkkinen väitöskirjatyönä. Monien vanhempien pitkittäistutkimusten tavoin tutkimus oli aluksi tietyn ikäluokan poikkileikkaustutkimus, mutta se laajeni myöhemmin kehityksen seuraututkimukseksi. Tutkimuksessa on seurattu samojen henkilöiden kehitystä lapsuudesta aikuisikään.

Lapsesta aikuiseksi -tutkimuksessa on seurattu persoonallisuuden ja sosioemotionaalisen käyttäytymisen kehitystä 8-vuotiaasta 42-vuotiaaksi. Lisäksi on tutkittu koulutusta ja työuraa, perhettä ja kasvatusta, terveystottumuksia ja terveystta sekä yhteiskuntaan sopeutumista ja rikollisuutta. Tutkimuskohteina ovat olleet myös näiden kehityslinjojen keskinäiset kytkennät. Tulokset ovat osoittaneet, että lapsen kyky säädellä tunteitaan ja käyttäytymistään on merkittävä tekijä kehityksen jatkuvuuden tulokinnassa. Itsesäätelyyn ongelmat pyrkivät kasaamaan vaikeuksia, esimerkiksi koulusopeutumattomuutta, alkoholin käyttöä ja työelämän ulkopuolelle jäämistä. Vastaavasti hyvä tunteiden ja käyttäytymisen säätelykyky edistää sekä sosiaalista että psykologista toimintakykyä. Lapsen tunteiden ja käyttäytymisen säätely on yhteydessä hänen saamaansa kasvatukseen ja kodin sosiaaliseen pääomaan.

Lapsesta aikuiseksi -tutkimuksen tulokset 1970-luvun puolivälissä nostivat esiin kodin merkityksen varhaisnuoren kehityksessä. Tuohon aikaan vanhempien kasvatusvastuusta ja merkityksestä vallitsi epätietoisuutta yhteiskunnallisten instituutioiden ja niiden joukossa perheen ollessa murrosvaiheessa. Tutkimustuloksiin pohjautuva Lea Pulkkinen teos Kotikasvatuksen psykologia nosti kotikasvatuksen puheenaiheeksi ja toi esitelmäpyyntöjä eri tahoille.

Pulkkinen sai myös kutsun osallistua parlamentaarisesti kootun Päivähoidon kasvatustavoitekomitean työskentelyyn asiantuntijajäsenenä. Pulkkisella oli näkyvä vaikutus vuonna 1980 valmistuneen mietinnön sisältöihin. Päivähoito määriteltiin kodin kasvatustyötä tukevaksi palveluksi ja päivähoidon kasvatustavoitteet määriteltiin lapsilähtöisesti. Kasvatustavoitteita koskeva lain kohta uudistettiin vastaavasti.

Vuonna 1981 Lea Pulkkinen perusti muutamien henkilöiden tuella Kotikasvatuksen liiton, joka otti aktiivisesti kantaa kasvatusta koskevaan lainsäädäntöön 1980-luvun alkupuolella. Kausaaliyhteyksien tulkinta on tehtävä varoen, koska lakien muotoilu on monien vaikutteiden kompromissin tulosta. Joka tapauksessa peruskoululain pykälä, joka koski kodin ja koulun yhteistyötä, määriteltiin Kotikasvatuksen liiton tekemän aloitteen mukaisesti siten, että koulun tehtäväksi tuli tukea koteja niiden kasvatustyössä. Lapsen oikeus tavata poissa olevaa vanhempaa oli esillä Kotikasvatuksen psykologia -teoksessa, ja se tuli lakiin lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta. Kotikasvatuksen liitto vaikutti aktiivisesti myös siihen, että perhe- ja kuluttajakasvatuksesta tuli pakollinen oppiaine peruskoulun 7. luokalle. Kotitalousopettajien koulutusta tämän oppiaineen opettajaksi tuettiin. (Kansainvälisenä perheen vuonna 1994 suosituksi tullut perhekasvatus poistettiin vähin äänin pakollisten oppiaineiden joukosta opettajajärjestöjen kilpaillessa oppitunneista. Samalla perhekasvatus käytännössä poistui oppiaineista, vaikka sille olisi erittäin paljon tarvetta.)

Lea Pulkkinen soveltavan työn kohteeksi on noussut myös koulu, joka yhteiskunnallisena instituutiona kohtaa koko

ikäluokan. Koululla on omat mahdollisuutensa vahvistaa lapsen perusvoimavaroja sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen alueella ja toimia suojaavana tekijänä silloin, kun kodissa on ongelmia. Muun muassa Lapsesta aikuiseksi -tutkimuksen tulokset osoittivat jo 1970-luvulla, että hyvin järjestettyyn vapaaajan toimintaan osallistuminen on lapsen kehityksen kannalta edullisempää kuin vapaamuotoinen tovereiden kanssa oleskelu. Pulkkinen kysyi 1970-luvun puolivälissä myös lehtiartikkeleissa *Mihin vapaa-aika vapauttaa?* ja toi esille valvomattoman ajankäytön vaaroja. Hän palasi tähän aiheeseen usein uudelleen erityisesti 1990-luvun alkupuolella, kun taloudellisen laman takia supistettiin koulujen kerhotoimintaa ja päiväkotien yhteydessä järjestettyä pienten koululaisten iltapäivähoitoa. Lapsesta aikuiseksi -tutkimuksen tulokset olivat tuohon mennessä osoittaneet koulu-aikaisen sosiaalisen käyttäytymisen ja varhain alkavan alkoholin käytön vahvan yhteyden aikuisten sosiaaliseen toimintakykyyn.

Rouva Eeva Ahtisaari kutsui Lea Pulkkinen syksyllä 1996 Mäntyniemessä järjestettyyn Eevan istuntoon ja pyysi puhumaan jostakin perhettä koskettavasta asiasta. Pulkkinen valitsi aiheekseen lasten yksinäiset iltapäivät otsikolla *Lasten ja varhaisnuorten aikuissuhteet ja ajankäytön valvonta*. Esitelmä on julkaistu ja sitä seurannut prosessi kuvattu Lea Pulkkinen teoksessa *Mukava yhdessä: Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys*. Prosessi ja sen kytkentä tutkimustyöhön on kuvattu myös liitteenä olevassa artikkelissa *“A longitudinal study on social development as an impetus for school reform toward an integrated school day”* (*European Psychologist*, 2004, 9, 125-141).

Esitelmään sisältyi ehdotus koulupäivän uudistamisesta siten, että siihen kuuluisi myös harrastustoimintaa. Koulupäivän pidentämistä koskeva ehdotus meni Helsingin Sanomiin, jossa oppilaat jyrkin sanoin torjuivat ehdotuksen. Asiasta kuitenkin virisi keskustelu, ja huomiota herätti Pulkkinen Helsingin Sanomien yliökirjoitus. Kirjoituksessaan hän toi esille laajan kansainvälisen tutkimuksen tuloksia, joiden mukaan jo 10 tunnin yksinolo viikossa lisää päihteiden käytön, masennuksen ja heikon koulumenestyksen riskiä 14-vuotiaiden keskuudessa. Suomessa koulun alaluokilla olevat joutuivat olemaan yksin kaksinkertaisesti tämän ajan. Rouva Ahtisaari ilmoitti syksyllä 1997 olevansa halukas antamaan tukea oppilaiden yksinoloa vähentävään työhön.

Työn tuloksena koululaisten iltapäivätoiminnan laajentaminen ja sisällöllinen kehittäminen kirjattiin Paavo Lipposen toisen hallituksen ohjelmaan 1999. Lea Pulkkinen esitelmässä oli viitattu siihen, että *“jos OECD:n saisi kiinnittämään huomiota suomalaisten lasten yksinäisiin iltapäiviin ja perhe-elämän kannalta sopimattomaan jäykkyyteen koulu- ja harrastusinstituutioiden toiminnassa, niin meillä saatettaisiin ryhtyä asiassa toimenpiteisiin”*. Näin kävikin: OECD:n maaraportissa 2001 oli huomautus suomalaisten lasten valvomattoman ajankäytön pituudesta. Opetusministeriö asetti 2001 työryhmän selvittämään asiaa. Muistio valmistui 2002 ja siinä esitettiin vaihtoehtoisia malleja yksinäisten aamujen ja iltapäivien torjumiseksi.

Syksyllä 2001 Jyväskylän yliopiston vasta valmistuneessa Agora-rakennuksessa vieraili muiden muassa eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. Tulevaisuusvaliokunnan vierailun yhteydessä Lea

Pulkkinen esitteli Lapsesta aikuiseksi -tutkimuksen tuloksia sosioemotionaalista kehityksestä ja sen merkityksestä aikuisen sosiaalisen toimintakyvyn kannalta. Valiokunnan vierailu poiki kansanedustaja Kyösti Karjulan yhteydenoton. Karjula kertoi puheenvuoron koskeneen läheisesti niitä kysymyksiä, joita hän oli käsitellyt kokoamassaan ryhmässä yritysmaailman edustajia ja kansanedustajia. Huolen aiheena olivat koululaisten huonot sosiaaliset taidot verkottuvan työelämän kannalta. Hän kutsui Lea Pulkkisen eduskuntataloon ryhmän kokoukseen kertomaan tutkimuksen tuloksista. Seurauksena oli, että Lea Pulkkiselta pyydettiin valtakunnallista kokeilu- ja tutkimussuunnitelmaa koululaisten sosiaalisen kehityksen tukemiseksi. Hän esitti suunnitelman myöhemmin syksyllä 2001. Se on julkaistu teoksessa Mukavaa yhdessä. Hanke sai nimen MUKAVA (muistuttaa kasvatusvastuusta). Siinä on seitsemän osaprojektia, joista jotkut kohdistuvat suoraan oppilaaseen, jotkut kouluun oppimisympäristönä ja jotkut koulun ja ympäröivän yhteiskunnan välisiin suhteisiin.

Lea Pulkkista pyydettiin johtamaan kokeilua. Ryhmän tuella hanke sai aloitusrahaa yrityksiltä. Sitra ryhtyi rahoittamaan hankkeen ydinprojektia, joka koski koulupäivän rakenteen uudistamista siten, että siihen sisältyy oppimista, valvottua vapaata leikkiä ja oleilua sekä ohjattua harrastustoimintaa. Työ sai sisällöllistä tukea toisesta tehtävästä, joka Lea Pulkkiselle esitettiin tulevaisuusvaliokunnan taholta. Se koski sosiaalisen pääoman analyysia suhteessa tieto- ja viestintätekniikan kehitykseen erityisesti lasten ja nuorten kannalta. Työn tuloksena valmistui esiraportti 2002 (yhdessä Osmo Pekosen kanssa) ja loppuraportti 2003 (yhdessä Anu Mustosen kanssa).

Työn yhteydessä kehitettiin sosiaalisen alkupääoman käsite viittaamaan lapsen kotoaan saamaan sosiaalisten suhteiden perintöön. Mukava-hankkeessa tätä perintöä katsottiin voitavan tukea koulussa luomalla oppilaille verkottumismahdollisuuksia aikuisiin ja toisiin oppilaisiin.

Ehetyttyä koulupäivää kokeiltiin kolmen lukuvuoden ajan (2002-2005) neljällä paikkakunnalla 7 koulussa vuosiluokilla 1-9. Projektin loppuraportti valmistui 2005 (Lea Pulkkinen ja Leevi Launonen, Ehetytty koulupäivä: Lapsilähtöinen näkökulma koulupäivän uudistamiseen). Opettajien Ammattijärjestö suhtautui kokeiluun aluksi hyvin nihkeästi, mutta sen kanssa päästiin sopimukseen. Kokeiluun liittyvässä tutkimuksessa seurattiin rehtoreiden, opettajien, vanhempien ja oppilaiden kokemuksia. Tulokset olivat hyvin myönteisiä. Opetusministeriön asettama Kouluhyvinvointityöryhmä on asettanut ensimmäiseksi peruskoulun kehittämistavoitteeksi ehetytyn koulupäivän.

Kokeilu sai hyvin paljon julkisuutta kesästä 2002 alkaen, mikä lisäsi paineita aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen valtion osittaisella tuella. Tavoite sisältyi Anneli Jäätteenmäen hallitusohjelmaan, minkä johdosta opetusministeriö ryhtyi valmistelemaan perusopetuslain muutosta. Käytettävissä ei ollut juuri muuta aineistoa kuin ehetyttyä koulupäivää koskevasta projektista saadut kokemukset, joita annettiin lain valmistelijoiden käyttöön. Laki valmistui nopeasti siten, että syksystä 2004 lähtien ensimmäisen ja toisen luokan oppilaille sekä erityisopetuksiin saaneille oppilaille on ollut tarjolla valtion tukemaa aamu- ja iltapäivätoimintaa. Tässä työssä olisi kuitenkin vielä paljon sisällöllistä kehittämistä ja laajentamista

koskemaan muita vuosiluokkia. Yksi Lea Pulkkisen päätavoitteista on pitkään ollut vanhemmille tarkoitetun tiedollisen koulutuksen järjestäminen lasten ja aikuisten kehityksestä, parisuh-teesta ja perhe-elämästä esimerkiksi työ-väen- ja kansalaisopistojen välityksellä.

Tämä tavoite ei ole saanut riittävästi huomiota osakseen. Ehkä OECD pitäisi saada kiinnittämään huomiota siihen, että kaikenlaisiin tehtäviin vaaditaan nykyisin koulutusta mutta ei tärkeimpään, uuden sukupolven kasvattamiseen.

4 VAIKUTTAVUUDEN EDISTÄMINEN TOIMIKUNNAN RAHOITUSMUODOISSA

4.1 Tutkimusohjelmat ja suunnatut haut

Suomen Akatemian rahoitusmuodoista vaikuttavuus sisältyy lähtökohtaisesti tutkimusohjelmiin, joissa erityisesti haetaan soveltavuutta ja vaikuttavuutta. Ohjelman koordinaatiolla pyritään saamaan enemmän kuin yksittäisistä hankkeista saataisiin.

Suomen Akatemian tutkimusohjelmat ovat lähtökohdiltaan, edellytyksiltään ja tavoitteiltaan erilaisia. Niiden lähtökohdat voivat olla tiede- ja/tai yhteiskuntaperusteisia. Aloite tutkimusohjelmaksi voi nousta tieteen- tai tutkimusalan sisäisestä kehittämistarpeesta tai tarpeesta tukea uutta, nousevaa alaa. Ohjelma voi käynnistyä myös jonkin tieteenalan tai tutkimusalan arvioinnin pohjalta tai ohjelmaehdotus tulee Akatemian ulkopuolelta kansallisilta tai ulkomaisilta tahoilta. Aloite tutkimusohjelmaksi voi syntyä myös yhteiskunnallisesti merkittäväksi koetusta kysymyksestä tai ongelmasta.

Tutkimusohjelmissa yhteiskunnallinen vaikuttavuus on yleensä keskeinen ja ilmeinen tavoite ja se näyttäytyy myös ohjelmien toteutuksessa. Tästä huolimatta tutkimusohjelmien todellista vaikutta-

vuutta on lähes yhtä vaikeaa todentaa kuin tutkimuksen vaikuttavuutta yleensäkin; tutkimustiedon välittäminen tiedeyhteisön ulkopuolelle ei sinänsä vielä tarkoita sitä, että tutkimus vaikuttaisi.

Kiinnostava havainto on, että huomattava osa muun kuin tutkijayhteisön aloitteesta käynnistetyistä tutkimusohjelmista, on sijoittunut nimenomaan kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan vastuualueelle (esimerkiksi Venäjä-, talouskriisi-, syrjäytyminen ja eriarvoisuus -tutkimusohjelmat). Ohjelmissa rahoitettavat tutkimukset ovat perustutkimusta, mutta temaattisesti rajattuna ja toteutettuna ohjelmayhteistyönä ohjelmakoordinaattorin johdolla näkyvyys on tavallisesti yksittäisiä hankkeita suurempi. Myös vaikuttavuuden tavoitteet ovat eksplisiittisesti ilmaistut.

Tutkimusohjelmissa vaikuttavuutta tarkastellaan ohjelmaa suunniteltaessa, sen ollessa käynnissä ja sen päätyttyä. Jäljempänä valotetaan vaikuttavuuden huomioinnottomista kahden tutkimusohjelman, Valta Suomessa ja Teollinen muotoilu, valmistelussa ja toteutuksessa käytännön tasolla.

Valta Suomessa -tutkimusohjelma sai Akatemian hallitukselta valmistelu-mandaatin vuoden 2005 alussa tehtävänä

linjata ohjelmalle esitys temaattisesta sisällöstä ja yhteistyön toteutuksesta. Osana valmistelua valmisteluryhmä järjesti toukokuussa 2005 tutkivan työpajan. Sen tavoitteena oli saada aikaan vuoro-keskustelua tiedeyhteisön kanssa sekä koota tutkijoiden ajatuksia ohjelman temaattisten alueiden linjaamiseen. Tilaisuus toimi tiedeyhteisölle samalla ennakkotiedotustilaisuutena tulevasta ohjelmasta ja foorumina tutkijayhteistyön valmistelulle. Tieteellisen vaikuttavuuden lisäksi yhteiskunnallinen vaikuttavuus oli alkuvaiheista lähtien Valta Suomessa -ohjelmassa selkeä tavoite.

Tutkivan työpajan keskustelun avaukseksi järjestettiin keskustelupaneeli, johon kutsuttiin kuusi julkishallinnon, poliittisen järjestelmän, talouselämän, kulttuurin, tiedeyhteisön ja median vaikuttaja-asemissa toimivaa edustajaa (kirjailija ja ohjaaja Reko Lundán, valtiosihteeri Raimo Sailas, kansanedustaja Osmo Soiniavaara, toimittaja ja kirjailija Yrsa Stenius, pääjohtaja Vappu Taipale ja kansleri Christoffer Taxell).

Aamupäivän paneelivetoisen keskusteluosuuden jälkeen tutkijat jakautuivat kuuteen temaattiseen työryhmään keskustelemaan teema-alueiden sisältökentästä. Aamupäivän paneelikeskustelun tavoitteena oli tuoda tilaisuuteen mukaan käytännön näkökulma ja samalla valmisteilla olevasta ohjelmasta saatiin välitettyä tietoa myös tiedeyhteisön ulkopuolelle. Tähän Säätytalolla järjestettyyn tilaisuuteen osallistui 180 ihmistä.

Teollinen muotoilu -tutkimusohjelma on monialainen ja monitieteinen ohjelma, joka käsittää niin kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimusta kuin luonnontieteiden ja tekniikan tutkimusta. Tutkimuksen kohteena on koko teollisen muotoilun järjestelmä. Se kattaa mm. muotoilun käytännön, teknologisen tuotekehityksen, materiaalitutkimuksen, markkinoinnin, kulutuksen ja tuotteiden

kulttuurisen vaikuttavuuden. Monitieteellisyys takaa sen, että teollista muotoilua tarkastellaan niin liiketaloustieteen ja teknisten tieteiden kuin yhteiskuntatieteiden ja kulttuurintutkimuksen välinein. Ohjelman käynnistämisen taustana on valtioneuvoston Muotoiluohjelma 2005, jossa tavoitteeksi asetettiin dynaamisen muotoilujärjestelmän luominen Suomeen ja muotoilun liittäminen kansalliseen innovaatiojärjestelmään.

Suomen Akatemian Teollinen muotoilu -tutkimusohjelma (2003–2006) ja Tekesin MUOTO 2005 -ohjelma (2002–2005) ovat muotoilupolitiikan käytännön toimenpiteitä. Ohjelman lähtökohtana oli yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Akatemian ja Tekesin muotoiluohjelmat on suunniteltu yhteistyössä, ja ne toteutetaan yhteistyössä. Ohjelmilla on yhteinen, Tekesin rahoittama koordinaointi. Ohjelmassa on käytännössä läsnä koko ketju muotoilun perustutkimuksesta soveltavan tutkimuksen kautta loppukäyttäjään, ja teoria kohtaa käytännön monella tasolla. Koordinaattori järjestää ohjelmien tutkijoille eri tavoin profiloituneita seminaareja, ja hankkeita on esitelty ohjelman kuluessa lukuisissa erilaisissa yritystilaisuuksissa, messuilla ja yritystoiminnan strategiaseminaareissa ja yrityksille suunnatuissa järjestö- ja aikakauslehdissä. Muun muassa koordinaattorin toimipaikassa, Teknologiateollisuus ry:ssä, järjestettiin teollisuudelle kohdennettu muotoilun ABC-seminaarisarja, jossa ohjelmien hankkeet esittäytyivät. Ohjelman hankkeita on esitelty myös teollisuudelle suunnatuissa julkaisuissa, ja valmisteilla on Kauppalehden johtamisen käsikirja -sarjassa ”Muotoilujohtamisen käsikirja”.

Akatemian ja Tekesin ohjelmia johdetaan ja ohjataan yhteistyössä siten, että Akatemian ohjelman ohjelmaryhmän puheenjohtaja (tutkimusjohtaja Päivi Hovi-Wasastjerna) on jäsen Tekesin oh-

jelman johtoryhmässä (johtajana vuorineuvos Christer Ahlström), ja päinvastoin. Akatemian ja Tekesin ohjelmia hallinnoivat virkamiehet osallistuvat kummankin ryhmän toimintaan. Yhteistyö on samalla lisännyt keskinäistä tietoa ja ymmärrystä näiden eri organisaatioiden toiminnasta, toimintatavoista ja yhteistyömahdollisuuksista.

4.1.1 Yhteiskunta vaikuttaa tutkimuksen tarpeeseen – tutkimus vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan: Valta, väkivalta ja sukupuolisuunnattu haku

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta rahoitti yhdeksää hanketta vuosina 2000–2003, joissa tutkimuksen lähtökohdaksi oli otettu väkivalta ja sen sukupuolittuneisuus. Kyseisen niin kutsutun suunnatun haun taustalla oli muun muassa kansainvälinen väkivallan vastainen ohjelma. Suomessa, kuten muuallakin oivallettiin, että tutkimuksen lähtökohdaksi tulisi ottaa väkivallan ja väkivaltaisuuden sukupuolittuneisuus, mikäli haluttaisiin saada aikaan tutkimustuloksia, joiden avulla päästäisiin eteenpäin myös väkivallan torjunnan alueella.

Yhteiskuntatieteellisen ja humanististen tieteiden tutkimusten tiedon perusmuoto on perusteltu tulkinta ilmiöstä. Tällä tiedolla pyritään usein lisäämään ymmärrystä ilmiöstä ja sen mekanismeista tai ilmiön moniulotteisuudesta – esimerkiksi katsomalla sitä, millaiselta ilmiö näyttää erilaisten ryhmien näkökulmasta tai millaisia seurauksia sillä on erilaisille ryhmille. Tiedolla pyritään myös tekemään joitakin asioita näkyväksi – näkyväksi tekemistä on myös laajojen asiakokonaisuuksien tai mutkikkaiden suhde/vaikutusverkostojen kuvaaminen. Usein näkyväksi tekeminen ja käsitteiden ja käsitteellisten välineiden luominen liittyvät toisiinsa. Yhteiskuntatieteiden tutkimuksen tavoitteena voi

olla myös yhteyksien osoittaminen ja sen kautta myös selittäminen, mutta harvoin tällöinkään haetaan kausaalisuutta: yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle kun tyypillistä on ilmiöiden monimuuttajaisuus (eli erilainen yhteisvaikutus). Ja edelleen, sekä yhteiskuntatieteellistä että humanistista tutkimusta yhdistää se, että ne pyrkivät myös toiminnan sosiaalisen tai kulttuurisen mielen ja merkityksen erittelyyn ja sen kautta joko rikastuttamaan tapaamme olla olemassa tai tekemään oudolta tai jopa järjenvastaiselta vaikuttavasta toiminnasta tuttua, ymmärrettävää ja ehkä myös arvioitavaa, myös kulttuurin itsensä jäsenille¹. Ja vielä, tieteenalojen tutkimuksen tavoitteena voi olla myös äänen antaminen, sellaisen kulttuurisen puheenvuoron mahdollistaminen, joka muutoin jäisi julkisen kentällä kuulumattomiin.

Kun ajattelee humanistisen ja yhteiskunnallisen tutkimuksen luonnetta, niin selkeäksi vaikutuksen keinoksi ja indikaattoriksi nousee tutkimuksen näkyvyys ja saavutettavuus. Näkyykö tutkimus tai tutkimusohjelma julkisessa keskustelussa? Onko se tullut niiden ryhmien käyttöön, joiden ajatellaankin olevan tutkimustiedon 'soveltajia'. Millaisella tavalla tutkimusprojekti on aikonut toimia, ja miten se on toiminut saadakseen tutkimuksen tulokset ja käymänsä keskustelun julki? Minne tekstit ovat levinneet, millaisia tekstejä on kirjoitettu, ovatko tutkijat toimineet asiantuntijoina, millaisille ryhmille he ovat toimineet asiantuntijoina, onko osallistuttu julkiseen

¹ *Kulttuurintutkimus tyypillisesti, yhteiskuntatieteellinen tutkimus usein, ei pyri tarjoamaan täydellistä representaatiota tutkittavasta ilmiöstä, vaan pikemminkin rakentamaan karttaa, joka tekee ihmisenä elämisen historiassaan monitasoisemmaksi. Tässä mielessä niiden tehtävänä on olla enemmän kuin representaatio, kuvaus todellisuudesta, ne luovat mielekkyyttä analysoimalla ja sanoittamalla ihmisenä elämistä ja toimintaa sosiaalisessa ympäristössä.*

keskusteluun, millaisella tavalla. Nämä kaikki ovat vaikuttavuuden indikaattoreita, joiden kautta voidaan tutkimusta arvioida sekä suunnitteluvaiheessa että jälkikäteen. Kuitenkaan mikään näistä ei ole yksiselitteinen: laaja mediakeskustelu ei merkitse välttämättä suurempaa vaikuttavuutta kuin esim. se, että tutkimusprojektin tutkijat ovat toimineet kouluttajina jollekin täsmälliselle intressiryhmälle. Mutta vaikuttavuuden näkökulmasta näkyvyys on selkeästi sellaista, mitä voidaan edellyttää – joskin jälleen, tutkimuksen aihepiirin ja tavoitteiden suhteessa.

Tutkimusohjelmalta on lupa odottaa laajempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Itse asiassa tutkimusohjelman lanseeraaminen on jo tiedepoliittinen teko, yhteiskuntapolitiikkaa tieteen keinon. Koska se on suuri rahallinen satsaus, voisi ajatella, että ohjelman jäljet täytyisi näkyä jossakin. Vähintäänkin sen voisi odottaa näkyvän julkisuudessa ainakin siten, että tutkimusohjelman aiheesta keskusteltaisiin ja kirjoitettaisiin enemmän kuin ennen. Tässä mielessä Valta, väkivalta ja sukupuoli -suunnattu haku oli selkeästi yhteiskunnallisesti vaikuttava, mistä kertovat Aleksin ja Arton tietokantojen haut.

Perheväkivaltaa käsittelevät lehtiartikkelit

	Alexi	Arto
1990-1994	34 (6,8/vuosi)	49 (9,8/vuosi)
1995-1999 (19,6/vuosi)	90 (18/vuosi)	98 (19,6/vuosi)
2000-2004 (27,2/vuosi)	208 (41,6/vuosi)	136 (27,2/vuosi)

Artikkelien määrät kertovat siitä, että ainakin tutkimushankkeen suunnittelun ja projektien toiminnan aikana perheväkivallasta kertovien artikkeleiden määrä on noussut moninkertaiseksi.

Kyse on sekä tutkijoiden toimiminen asiantuntijoina, uutisointi projekteista ja niiden tuloksista sekä tutkijoiden osallistuminen omine teksteineen yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Toisella tavoin suunnatun haun vaikuttavuutta voisi arvioida sen suhteen, onko tapa puhua ilmiöstä erilainen. Yksi keskeinen suunnatun haun kritiikki kohdistui perheväkivalta-termin, jonka useat tutkimukset katsoivat piilottavan toimijuuden ja ilmiöittävän väkivallan siten, että väkivalta vain 'tapahtuu' perheessä – ikään kuin väkivallalla ei olisi tekijöitä, kokijoita ja seurauksia. Tällainen vaikuttavuuden analyysi vaatisi tietenkin tarkempaa keskustelun sisältöjen katsomista, mutta kömpelöllä tavalla se käy ilmi myös siitä tavasta, jolla uusiotermi 'parisuhdeväkivalta' ja 'lähisuhdeväkivalta' ilmaantuvat perinteisen perheväkivalta-termin oheen. Aleksin tietokannasta ei ennen vuotta 1996 löydy yhtään artikkelia, jonka perusteema olisi parisuhdeväkivalta. Sen sijaan vuosina 2000–2004 niitä löytyy yhteensä 18 eli 3,6/vuosi. Arto-tietokanta näyttää lähes samantaselta: ennen vuotta 1999 termin käyttö on lähes olematonta mutta vuosina 2000–2004 on 10 artikkelin perustermi parisuhdeväkivalta. Lähisuhdeväkivalta-käsite taas tulee käyttöön vuonna 2002 – sitä ennen ei kummastakaan tietokannasta löydy ko. termiä keskeisesti käyttävää artikkelia.

Edellä kuvattu analyysi on vain esimerkki, nopeasti tehty kokeilu sen suhteen, millaisella tavalla tutkimusalueen näkyvyyden muutosta ajassa ja sen käsitteiden leviämistä voisi käyttää indikaattorina *tutkimusohjelman* vaikuttavuudesta.

Valta, sukupuoli ja väkivalta – suunnattu haku oli Akatemian tutkimusohjelmaksi pieni. Mutta se kohdistui vaikeaan sosiaaliseen ongelmaan ja ajoittui samaan aikaan kun sosiaali- ja terveys-

ministeriön valtakunnalliset projektit. Tässä mielessä tutkimustiedolle oli projektien aikana selkeä intressitaho ja vaikutuskanava. Siksi suunnattu haku sopii esimerkiksi myös vaikuttavuuden 'keskinäisriippuvuudesta ja toimijoiden yhteistyöstä. Akatemian projekti alkoi aikana, jolloin myös STAKESin projektit olivat aktiivisia, tiedottivat, järjestivät koulutusta jne. Tutkijoilla oli otollinen hetki toimia asiantuntijoina. Tämän takia myöskään edellä kuvattuja lukuja ei voi lukea vain hankkeen saavutuksina, vaan nimenomaan tämänkaltaisen toimijoiden yhteistyö tuotti muutosta.

Mutta, vaikka tutkimushankkeella olisikin selkeätä yhteiskunnallista ja kulttuurista vaikuttavuutta, ei alussa mainittuja tiedollisia tehtäviä voi unohtaa. Tutkimus vaikuttaa tekemällä tiedollisen tehtävänsä hyvin ja laadukkaasti. Ja vasta toinen sen vaikuttamisen kanava on tutkijayhteisön toiminta – edellä kuvattu suunnattu haku toteutti myös monin tavoin toimintatapaa, jossa tutkijat olivat yhteiskunnallisesti aktiivisia.

4.1.2 Heikot signaalit – vahvat vaikutukset: Sosiaalinen pääoma ja luottamusverkostot sekä Immateriaalioikeuksien suunnattu haku

Sosiaalinen pääoma

Sosiaalinen pääoma -ohjelman (SoCa 2004–2007) tutkimushankkeen ”Collaborative innovation – trust and cross-border virtual teams as key elements of innovation networks” vaikuttavuutta tarkastellaan erityisesti tieteellisen vaikuttavuuden näkökulmasta. Tarkastelun kohteena on hankkeen vaikuttavuus tutkimukseen, yliopisto-opetukseen ja yliopiston strategiaan. Hankkeen johtajana toimi professori Kirsimarja Blomqvist Lappeenrannan teknillisestä yliopistosta. SoCa-rahoitus on mahdollistanut jatko-

opiskelijoiden tutkimustyön sekä osallistumisen ohjelman seminaareihin, koulutukseen ja SoCa-ohjelman julkaisemaan kirjaan. Lisäksi SoCa-rahoituksella on ollut myös tärkeä merkitys nuoren tutkimusryhmän uskottavuuden ja itsetunnon kehittämisessä.

Tutkimuksen vaikuttavuus ja yliopiston strategia

Hankkeen piirissä tehty tutkimus ei ole suoranaisesti vaikuttanut Lappeenrannan teknillisen yliopiston tai sen kauppatieteiden osaston strategiaan. Enemmänkin sen tutkimusryhmä on aktiivisesti pohtinut omaa rooliaan yliopistossa, kansallisesti ja kansainvälisesti. Missä juuri he ovat olleet ainutlaatuisia ja missä täydentäneet muita tutkimusryhmiä?

Tutkimusryhmän aktiivinen strategiatekijä-keskustelu on ollut hyödyllistä tutkimusryhmän identiteetin, tavoitteiden ja roolin kirkastamiseksi. Tutkimusryhmän kehittymisen ja tutkimuksen vakiintumisen myötä komplementaarisen yhteistyön muiden tutkimusryhmien kanssa voi olettaa lisääntyvän entisestään. Tutkimusryhmällä on jo tällä hetkellä kohtuullisesti tutkimusyhteistyötä ja se on usein ollut itse aloitteentekijän roolissa.

Välillisesti tutkimus luottamuksen ja verkostoyhteistyön roolista tietointenssiivisissä organisaatioissa on voinut vaikuttaa myös yliopiston käytäntöihin. Professori Kirsimarja Blomqvist on ollut perustamassa yliopiston monitieteistä Technology Business Research Center (TBRC) tutkimuslaitosta ja toiminut aiemmin sen johtajana. Vuosina 2002-2005 TBRC-projekteista on syntynyt 15

väitöskirjaa kauppatieteen, tuotantotalouden ja tietotekniikan alueilta.

Seuraavassa on esitetty joitakin muita numeerisia arvioita SoCa-hankkeeseen liittyvän tutkimuksen vaikuttavuudesta vuosina 2004-2005:

Tutkimuksen tieteellinen vaikuttavuus

Tutkimuksen tieteellistä vaikuttavuutta on perinteisesti arvioitu tieteellisten julkaisuiden ja kansainväliseen tiedeyhteisöön osallistumisen kautta. SoCa-rahoitusta 11/2003 saaneet tutkimusryhmän kaksi ensimmäistä väitöskirjatutkijaa Kaisa Henttonen ja Risto Seppänen, Riikka Ellonen sekä professori Blomqvist julkaisivat vuosina 2004-2005 seuraavasti:

- 7 journal-artikkelia,
- 4 kansainvälisesti referoitua kirjallukua ja
- 13 konferenssipaperia tutkimusalueelta

Professori Blomqvist on lisäksi mukana kansainvälisen tiedeyhteisön toiminnassa toimimalla kansainvälisten konferenssien sekä kolmen kansainvälisen tiedejulkaisun reviewerinä. Lisäksi hän on kansainvälisen FINT (First International Network on Trust) -tutkijaverkoston perustajajäsen. EU-hanke EcoLeadin johdon pyynnöstä hän on pitänyt ryhmän tutkimustuloksista workshopin Hollannissa. Kansainvälinen tutkimusyhteistyö SoCa hankkeen tiimoilta on käynnistymässä (aktiivinen tutkimuspapereiden kommentointi, asiantuntijavierailut, yhteisartikkelit ja mahdolliset yhteiset projektit) tanskalaisen ja yhdysvaltalaisen ja yliopistojen kanssa.

Esitarkastus- ja vastaväitöstehtäviä

Tutkimuksen tieteelliseen vaikuttavuuteen voitaneen laskea myös esitarkastajana ja vastaväittäjänä toimiminen. Vuonna 2005 professori Blomqvist on toiminut kahden suomalaisen ja yhden australialaisen väitöskirjan esitarkastajana sekä yhden suomalaisen väitöksen vastaväittäjänä.

Tutkimusryhmän syntyminen ja kehittyminen

Tutkimusryhmä on kasvanut vuoden 2005 aikana, sillä ryhmään on liittynyt tietojohtamisen aihealueella työskenteleviä muita jatko-opiskelijoita. Laajennettuun ryhmään kuuluu nyt yhteensä 7 väitöskirjantekijää, Blomqvistin lisäksi 2 muuta professoria, 1 post doc -tutkija asiantuntijana sekä 1 tutkijaopettaja oman toimensa ohella. Kvantitatiivisiin menetelmiin erikoistunut teknologiatutkimuksen professori Kaisu Puumalainen toimii SoCa-hankkeessa työskentelevien 3 jatko-opiskelijan toisena ohjaajana. Tutkimusryhmä tekee muutoinkin tiivistä yhteistyötä teknologiatutkimuksen ja kansainvälisen markkinoinnin tutkijoiden kanssa.

Perustutkimuksesta soveltavaan tutkimukseen ja päinvastoin

Osin SoCa-ohjelman hankkeessa tehdyn tutkimuksen pohjalta, osin yritystärpeistä lähtien syntyi vuonna 2004 Tekes-tutkimushanke suuryritysten innovatiivisuutta edistävästä ja estävistä tekijöistä. Tässä hankkeessa syntynyt esiymmärrys on puolestaan ollut sekä kauppatieteiden että tuotantotalouden osastojen uusien Tekes-hankkeiden pohjana. Tekes-hankkeessa lopputyön tehnyt lahjakas nuori tutkija jatkoi vuoden

2005 lopun tutkimustyötä ja käynnisti väitöskirjatyön SoCa-hankkeen rahoituksella. Soveltavan ja perustutkimuksen rahoituksen välillä voidaan tässä havaita yhteys.

Tutkimuksen vaikuttavuus opetukseen

SoCa-hankkeessa tuotettu uusi tutkimustieto on pyritty tietoisesti tuomaan myös luennoille. Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa on ainoana Suomessa syventävä opintokurssi Luotattamuksesta ja sosiaalisesta pääomasta. Luennoilla keskustellaan sekä tutkimustuloksista että kiinnostavista, vasta käynnissä olevista tutkimushankkeista ja tutkimuskysymyksistä. Opetustilanteissa on paitsi käyty läpi teoriaa ja keskusteltu sen sovellettavuudesta myös pohdittu työ- ja yritys-elämän haasteita. Opiskelijat voivat valita joko soveltavan harjoitustyön (teoria + pieni empiirinen sovellus) tai tutkimuksellisemman aiheen, missä aiheena voi olla esimerkiksi sosiaalisen pääoman mittaaminen. Tutkimusryhmän jatko-opiskelijat pitävät kaikki n. 30-45 min luennon omista tutkimusaiheistaan.

Keväällä 2006 käynnistyy yhteistyössä professori Blomqvistin ja muiden professoreiden kanssa tutkimuspohjainen jatko-opiskelijoille suunnattu kurssi "Collaborative Innovation and Organizational Innovativeness". Lappeenrannan teknillisen yliopiston koulutus- ja kehityskeskusten lyhyt- ja pitkäkestoisessa opintoviikkoja tuottavassa koulutuksessa hyödynnetään myös tutkimusta, muun muassa viime talven Tietojohtamisen erikoistumisopinnoissa, "Innovatiiviset verkostot". Lisäksi professori Blomqvist on toiminut vierailijana Helsingin kauppakorkeakoulussa, Teknillisessä yliopistossa ja

EDHEC-yliopistossa Ranskassa.

SoCa-ohjelman metodiopinnoista on ollut hyötyä LTY jatko-opiskelijoille laajemminkin. Professori Kaisu Puumalainen on laajentamassa LTY tutkimusmenetelmien jatko-opintokurssia SoCa-seminaareissa esitellyillä verkostoanalyysillä ja monitasomalleilla.

Kaksijakoinen tiedonintressi ja tutkimustyön luonne

Hankkeessa on pyritty sekä teoreettiseen että käytännön vaikuttavuuteen. Ensisijainen tavoite on uuden tieteellisen tiedon tuottaminen, mutta samanaikaisena tavoitteena on myös pyrkimys "tuotteistaa" ja "popularisoida" syntyvää tutkimustietoa. Kaksijakoisen tiedonintressin taustalla on sekä henkilökohtainen pyrkimys tehdä relevanttia tutkimusta, että käytännölliset syyt. Suurin osa tutkimusryhmän rahoituksesta on tullut ulkopuolisilta rahoittajilta (Tekes, yritykset), jotka haluavat rahoitukselleen vastineeksi sovellettavaa uutta tietoa.

Syntyvän uuden tiedon popularisointi eri medioiden avulla

Loppuotöissä, väitöskirjoissa ja post doc tutkimuksessa syntyvän uuden tiedon vieminen käytäntöön on haastavaa, mutta mielenkiintoista ja motivoivaa. Tutkimus voi siten saada laajemman lukija- ja kuulijakunnan. SoCa-hankkeessa on pyritty tekemään tutkimushankkeista pienimuotoisia painettuja tai cd-rom julkaisuita, mihin voidaan sisällyttää sekä popularisoidut tekstit, pp-setit, workshop esitykset sekä tieteelliset artikkelit. Tavoitteena on myös kirjoittaa suomenkielinen ja tutkimuspohjainen kirja/kirjoja tutkimushankkeiden tuloksista. Tutkijat

opettelevat kertomaan tutkimustuloksistaan tiiviisti ja ymmärrettävästi tutkimushankkeiden osallistujille järjestettävissä workshoppeissa sekä muun muassa Teknologiakeskus Kareltekiin kehitetyssä "Tutkimuksen aamutee" -tilaisuuksissa. Professori Blomqvist kirjoittaa säännöllisesti muun muassa kolumneja, lisäksi yhteistyössä tutkijoiden kanssa on kirjoitettu lyhyitä populaariartikkeleita tutkimushankkeisiin osallistuvien yritysten sisäisiin lehtiin, Intranettiin tai muokattu tutkimuksesta executive summary -tyyppisiä lyhyitä tiivistelmiä ja pp-kalvosettejä. Mediassa tutkijat ovat kommentoineet tutkimusteemojaan useamman kerran.

Tutkimustiedon välittäminen yleisöseminaarien kautta

Kohderyhmää kunnioittava, selkokielinen kommunikointi ja keskustelu voi herättää kuulijoissa tai lukijoissa uusia ajatuksia ja mahdollisesti myös kyseenalaistaa vallitsevia asenteita ja käytäntöjä. Professori Blomqvist on luennoinut niin suuryritysten johdolle, yrittäjille, sairaanhoitajille, palomiehille, opettajille, kuin poliitikoille ja luottamusmiehille. Tutkimustiedon kommunikointi yhteiskunnan erilaisille toimijoille vaatii tutkijalta kiinnostusta kohdeyleisön kontekstista ja yleisön mukaista kielen ja osin viestin räätälöintiä. Yritysjohtoa luottamus kiinnostaa usein strategisesta viitekehystä käsin ja sairaalan henkilöstöä potilastyön sekä organisaation sisäisen ja/tai ulkoisen yhteistyön kontekstissa.

Tutkimuksen vaikuttavuuden ilmenemismuodot

Tutkimuksen vaikuttavuutta voidaan tarkastella useista eri näkökulmista.

Tutkimuksen tieteellistä vaikuttavuutta on perinteisesti arvioitu tieteellisten julkaisujen ja kansainväliseen tiedeyhteisöön osallistumisen kautta. Tutkimuksellinen yhteiskunnallinen ja kulttuurinen vaikuttavuus saattavat ilmetä ainakin silloin, kun tutkimus tarjoaa luentoja ja yleisötilaisuuksien osallistujille viitekehäyksiä, minkä avulla voi ymmärtää ja jäsentää työelämän ja yritystoiminnan ilmiöitä muun muassa virtuaalisuutta ja verkostotoimintaa. Tutkimus voi tehdä näkyväksi ja antaa nimen organisaatioissa ja verkostoissa piileville ilmiöille, esimerkkeinä nopea luottamus, yhteistyökyvykkyyden merkitys uuden tiedon luomiselle ja innovaatioille, tai organisaatiota kohtaan koettu institutionaalinen luottamus, ja sen merkitys organisaation innovatiivisuudelle.

Tutkimusryhmän senior-tutkijana ja johtajana Kirsimarja Blomqvist on luennoinut vuosina 2004-2005 kymmenissä yliopistoluentoja ulkopuolisissa yleisötilaisuuksissa ja seminaareissa. Koti- ja ulkomaisten seminaarien lisäksi tutkimustuloksista on kerrottu myös alueellisissa pk-yritysjyteen, sekä kuntien ja kaupunkien kehittämiseen liittyvissä seminaareissa. Populaariartikkeleiden sekä luentoja ja yleisötilaisuuksien avulla voidaan uskoa hankkeessa tehdyn tutkimuksen vaikuttaneen yritysjohdon, asiantuntijoiden ja työntekijöiden näkemyksiin ja mahdollisesti myös asenteisiin ja toimintaan. Tätä käsitystä vahvistavat yleisötilaisuuksien jälkeinen spontaani palaute sekä myöhemmät yhteydenotot. Lisäksi tutkimus voi vaikuttaa uuden tutkija- ja asiantuntijapolven kehitykseen koulutuksen ja opetuksen välityksellä.

Tutkimuksella voi olla myös taloudellista vaikuttavuutta. Periaatteessa luotta-

muksen ja verkostoitumisilmiöiden hyvä ymmärrys voi lisätä organisaatioiden tehokkuutta ja tuloksellisuutta niin yrityksen sisällä kuin verkostoissa. Lisäksi SoCa-hankkeen rinnalla tehdyissä soveltavissa Tekes-hankkeissa (Virtue 2003-2004, sekä InnoSpring 2004-2005) syntynyt uusi tieto on suoraan vaikuttanut kahden start-up -yrityksen tietopohjan rakentamiseen ja välillisesti yritysten perustamiseen. Toisen yrityksen perusti Virtue-hankkeessa toiminut tutkija ja toisen InnoSpring-hankkeeseen aktiivisesti osallistuneen pk-yrityksen asiantuntija.

Vuoropuhelu käytännön toimijoiden kanssa tuo kosketuksen reaaliin maailmaan ja syventää tutkijoiden käsitystä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä ja kontekstista. Tutkimusalueen relevantit, tuoreet ja mielenkiintoiset tutkimuskysymykset nousevat kokemusten mukaan esiin juuri eri toimijoiden vuoropuhelussa. Vuoropuhelu voi ilmetä konkreettisesti muun muassa yhteistyössä syntyneinä konferensseissa ja lehdissä julkaistuina artikkeleina, jotka on kirjoitettu liike-elämässä työskentelevien asiantuntijoiden kanssa. Lisäksi hankkeen kautta on ehdotettu myös muun muassa tutkijoiden työskentelyä yrityksissä, sekä yrityksissä väitöskirjaa tekevien määräraikaista työskentelyä yliopistolla.

Kontaktien myötä kehittyvä sosiaalinen pääoma ja näkemys helpottavat työllistymistä väitöskirjan jälkeen. Nuoret ja väitöskirjaa tekevät tutkijat voidaan kuitenkin ottaa mukaan vuoropuheluun vain harkitusti ja kohtuudella, ettei itse tutkimustyö kärsi. Tutkimusryhmän johtajan aktiivinen asiantuntijaroolissa vaikuttaminen on osaltaan tutkimuksen ja opetuksen substanssimarkkinointia. Aikuisopiskelijat voivat hakeutua suorittamaan

tutkimusta kuultuaan luennon tai yritykset ottavat yhteyttä tilataksaan pro gradu -tutkimuksen ja tutkimusjulkaisuita. Myös tutkimusyhteistyöprojektien käynnistäminen ja yritysten sitoutuminen on helpompaa, kun tutkimuksesta vastaava professori on yhteistyökumppaneille tuttu.

Vaikuttavuus on aina kaksisuuntaista. Tutkijan on oltava tietoinen vuorovaikutuksen reunaehdoista sekä ymmärrettävä oma roolinsa ja siihen liittyvä vastuu. Aktiivisessa vuorovaikutuksessa toimivan tutkijan on säilytettävä autonomia ja kyky paneutua myös sellaisiin tutkimuskysymyksiin, mitkä ovat tutkijan intuition mukaisesti potentiaalisesti tärkeitä, mutta nykyhetkessä vain pientä tutkijajoukkoa, eivätkä vielä yhteiskuntaa kiinnostavia. Tutkijan vuorovaikutusta yhteiskunnan kanssa ja tutkimuksen vaikuttavuutta voisi kuvata sanoilla "itsenäisesti yhdessä".

Immateriaalioikeuden suunnattu haku

IPR-asiat eivät olleet ajankohtainen kysymys 2000-luvun alussa, mutta kuitenkin ilmassa oli selvä signaali siitä, että tutkimukseen perustuvaa tietoa tarvitaan tulevaisuudessa. Suunnatun haun toteutus sai alkunsa pitkälti talouden ja teollisuuden tarpeista sekä siitä lähtöasetelmasta, että alalla oli toistaiseksi kovin vähän tutkimusta Suomessa ja tiedon tarve oli kasvava. (Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan asettaman työryhmän selvitys immateriaalioikeuden tutkimuksen tilasta ja tasosta Suomessa, 2000.)

Immateriaalioikeudella tarkoitetaan aineettomia oikeuksia. Immateriaalioikeuteen luetaan kuuluvaksi mm. tekijänoikeus, tavaramerkki-, toiminimi-, patenti-, hyödyllisyysmalli- ja mallioikeus. Alan tutkimus on monitieteellistä

ulottuen oikeustieteistä taloustieteisiin, teknisiin tieteisiin, biotieteisiin, psykologiaan ja kansainväliseen politiikkaan.

Toimikunta järjesti immateriaalioikeuden suunnatun haun ja osoitti noin kaksi miljoonaa euroa kuudelle hankkeelle vuosiksi 2001–2004. Suurin osa hankkeista keskittyi immateriaalioikeuksien oikeustieteellisiin kysymyksiin, mutta myös taloustieteellistä tutkimusta sivuttiin hankkeissa. Yhteistyön ja haun muiden yleisten tavoitteiden vahvistamiseksi kokonaisuudelle osoitettiin koordinaointi.

Vuonna 2004 päätynyt immateriaalioikeuden suunnatun haun toteutumisen arvioitiin vuonna 2005. Tieteellisen vaikuttavuuden arvioinnissa on mahdollista lähteä liikkeelle esimerkiksi siitä, että suunnatulla rahoituksella pyritään ensinnä mahdollistamaan alaan liittyvä perustutkimus ja sille rakentuva opetus rahoituskauden ajan. Tätä immateriaalioikeuksien suunnatun haun arviointiryhmä piti arviointiraportissaan tärkeänä vaikuttavuuden selkeänä tulemana. Vaikuttavuutta voidaan myös tarkastella laajemmin perustan luomisena tieteenalalla, jossa peruspanostus sekä alan tutkimukseen että opetukseen on vähäistä, osin aiheen monitieteisyyden takia. Immateriaalioikeuksiin liittyvän tutkimuksen ja yliopistotasaisen opetuksen kohdalla arviointiryhmä katsoi mahdolliseksi todeta, että suunnatun haun vaikuttavuuden yksi ulottuvuus on ollut juuri tämä perustan luominen tutkimusalueelle.

Suunnatun haun loppuseminaaria voi pitää yhtenä esimerkkinä pyrkimyksestä saada tutkimustulokset soveltajien tiedoksi ja suoranaisesti jopa käyttöön. Loppuseminaari onnistui tässä suhteessa hyvin. Seminaariin ilmoittautuneita oli kaikkiaan noin 80 henkeä, joista kolmannes oli selkeästi loppukäyttäjien edustajia. Loppukäyttäjien panos esitelmien

kommenttoijina oli erittäin merkittävä, ja suurin osa kommentteista korostikin tutkimushankkeissa saadun tiedon hyödyllisyyttä ja jopa suoraa hyödynnettävyyttä. Keskustelut olivat ilmeisen antoisia niin tutkijoille kuin käytännössä toimiville asiantuntijoille, ja ilmeistä myös oli, että tällaisia keskusteluja olisi aihetta järjestää useammin ja jo tutkimuksen alkuvaiheessa - niin toisistaan poikkeavia näkökulmia ja tulkintoja tilaisuudessa esitettiin.

Tutkimustulosten kansallisen ja kansainvälisen merkityksen ja vaikuttavuuden arvioinnissa on vaikea osoittaa selkeää yhtä mittaristoa opinnäytteiden ja peer-review -julkaisujen ohella. Näidenkin kohdalla mittausajankohdalla on suurta merkitystä ja siksi vaikuttavuuden suhteen mittaristoa on syytä kehittää edelleen.

4.1.3 Vaikuttavuuteen vaikuttaminen – miten tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus voidaan ottaa huomioon ohjelman valmistelussa: Päihheet ja addiktiot

Suomen Akatemiassa on pohdittu mahdollisuutta myös ”maallikoiden” ottamista mukaan tutkimusohjelmien valmisteluun. Ajankohtaiseksi asia nousi Päihheet ja addiktiot -tutkimusohjelman myötä. Ohjelmaa suunniteltaessa päädyttiin kuitenkin ratkaisuun, ettei maallikkoja otettaisi pysyviksi jäseniksi valmisteluryhmään, mutta heitä voitaisiin toki kuulla ohjelman valmistelun kuluessa. Maallikoita, eli esim. kansalaisjärjestöjen, potilasyhdistysten ja vapaaehtoisjärjestöjen edustajia, käyttäjien omaisia ja ehkä itse käyttäjiäkin, voitaisiin kuulla esimerkiksi tutkivassa työpajassa. Lopulta päädyttiin kuitenkin ratkaisuun, että työpajassa keskityttäisiin tieteelliseen, ja maallikoita kuultaisiin kokouksessa.

Maallikoiden kuuleminen koettiin valmistelussa antoisaksi. Keskustelussa ja esityksissä tuli esiin tutkimuksen katvealueita, jotka on hyvä ottaa valmistelussa huomioon. Tulosten vaikuttavuutta on helpompi arvioida ohjelman loputtua, jos vaikuttavuus-temaa pohditaan jo ohjelmaa suunniteltaessa. Kun ohjelmaan valittavat hankkeet on jo kerran arvioitu tieteellisesti hakuvaiheessa, pohdittiin, onko tarvetta ohjelman loputtua arvioida ne taas tieteellisesti, vai voisiko loppuarvioinnissa keskittyä enemmän vaikuttavuuden arvioitiin. Vaikuttavuutta tosin olisi helpompi arvioida 2–3 vuotta ohjelman päättymisen jälkeen. Tutkijoille ei kuitenkaan saa tulla sellaista kuvaa, että tämän alan tutkimuksessa pelkkä yhteiskunnallinen vaikuttavuus riittäisi tieteelliseksi valintakriteeriksi. Maallikoiden kuuleminen on siis ollut yksi osa vaikuttavuuspilottia. Yhteiskunnallista vaikuttavuutta voidaan painottaa jo hakuvaiheessa. Ohjelmaa kohtaan on jo nyt olemassa suuri yhteiskunnallinen

kiinnostus mm. alkoholiverotuksen muutoksen takia.

Tutkijoilta itseltään voidaan myös kysyä arviointivaiheessa, mikä heidän projektissaan on ollut yhteiskunnallista vaikuttavuutta (pystyvätkö identifioimaan jonkin parametrin). Vaikuttavuuden elementit voitaisiin määritellä etukäteen: esimerkiksi 1) päihdealan työtä tekevien kiinnostus tuloksiin 2) tutkijoiden kiinnostus tuloksiin 3) jatkokoulutus. Lisäksi jokaisesta ohjelmamuistion teema-alueesta voisi nostaa yhden vaikuttavuuskysymyksen.

Tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuuden arviointi tulee pitää erillään, mutta ne eivät arviointivaiheessa myöskään sulje toisiaan pois. Tieteellisen arvioinnin kvantitatiivinen osa (montako tutkintoa valmistui yms.) on helppo tehdä heti ohjelman loputtua. Yhteiskunnallista vaikuttavuutta olisi hyvä arvioida myös ohjelmatasolla, ei pelkästään projektitasolla.

Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan osoitetut hakemukset ja tehdyt rahoituspäätökset vuosina 1996-2000, yleiset tutkimusmäärärahat (ns. toukokuun haku).

Tutkimusala	Hakemukset		Rahoituspäätökset		%	
	kpl	eur	kpl	eur	(kpl)	(eur)
Arkkitehtuuri ja teollinen muotoilu	1	58 792	0	0	0	0
Filosofia	51	13 844 402	10	1 740 614	19,6	12,6
Historia ja arkeologia	130	35 419 457	30	4 430 592	23,1	12,5
Kansantaloustiede	22	5 079 074	6	946 579	27,3	18,6
Kasvatustiede	82	19 076 196	18	2 607 023	22	13,7
Kielitieteet	84	23 457 944	18	3 107 315	21,4	13,2
Kulttuurin tutkimus	48	9 875 854	15	1 889 678	31,3	19,1
Liiketaloustiede, talousmaantiede ja tuotantotalous	35	12 127 169	6	1 230 415	17,1	10,1
Oikeustiede	30	8 504 238	12	1 757 370	40	20,7
Psykologia	69	17 011 346	11	2 003 259	15,9	11,8
Sosiaalitieteet	86	19 711 856	28	3 997 276	32,6	20,3
Taiteiden tutkimus	76	20 666 288	18	2 523 811	23,7	12,2
Teologia	32	9 167 136	10	1 791 410	31,3	19,5
Tilastotiede	16	2 906 044	2	277 514	12,5	9,5
Valtio-oppi ja hallintotiede	43	11 739 159	11	1 576 837	25,6	13,4
Viestintä- ja informaatiotieteet	19	5 554 964	4	528 576	21,1	9,5
Kaikki yhteensä	824	214 199 919	199	30 408 269	24,2	14,2

5 EDISTÄVÄTKÖ ARVIOINNIT VAIKUTTAVUUTTA?

Tieteenalojen arviointi aloitettiin Suomessa 1980-luvun alussa. Arviointityö tiivistyi 1990-luvulle tultaessa. Arviointien pohjalta mahdolliset kehittämistoimet suunnattiin lähinnä kolmelle alueelle. Ensinnäkin tiedeyhteisön sisällä voitaisiin ryhtyä toimenpiteisiin arviointien pohjalta, toiseksi Akatemian tutkimusrahoituksessa voitaisiin hyödyntää arviointien tuloksia ja kolmanneksi arviointien toivottiin tuovan kehittämisen suuntaviivoja yleiseen tiedepoliikkaan.

Raportin liitteessä 1 on matriisi kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan aloilla tehtyjen tutkimusohjelmien ja tieteenala-arviointien hyödyntämisestä. Analyysi osoittaa, että arviointit ovat olleet tarpeellinen prosessi, niin yksittäisille tutkijoille, tutkimusyhteisöille ja tiedepoliittisille toimijoille. Arviointit vaikuttavat aina oppimiseen ja toisaalta ne myös suuntaavat oppimista. Arviointimethodeihin on kuitenkin syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Järjestelmällisen arvioinnin yleistymiselle on esitetty useita syitä. Yhden selityksen mukaan arviointi liittyy yleiseen käsitykseen tutkimusvoimavarojen niukentumisesta ja toisaalta perustutkimuksen kasvaneeseen merkitykseen kilpailutekijänä. Näin ollen tutkimuksen hyödyllisyyttä yhteiskunnallisen, teknisen ja taloudellisen kehityksen taustalla on ollut perusteltua selvittää. Osaltaan tämä liittyy myös pelkoon perustutkimuksen jäämisestä soveltavan tutkimuksen varjoon.

Tutkimuksen arviointi voi kohdistua tutkimusprosessiin eri osa-alueisiin. Perustutkimuksen osalta etenkin vaikutusten arviointi on koettu usein ongelmalli-

seksi. Osittain tästä johtuen huomio onkin kohdistettu ensisijaisesti tuotoksiin, toisin sanoen useimmiten julkaisuihin sekä määrän että laadun osalta. Tavallisesti tieteenala-arvioinneissa on pyritty arvioimaan kulloinkin kyseessä olleella alalla tehtävän tutkimuksen tasoa. Käytännössä tällä on viitattu juuri julkaisuihin.

Arviointikriteerit ovat perinteisesti olleet tiedeyhteisön sisäisiä perustuen asiantuntijanäkemyksiin tutkimuksen laadusta. Viime aikoina on kuitenkin havaittu jonkinlainen siirtymä sisäisistä kriteereistä ulkoisiin. Tämä on ilmennyt muun muassa tutkimukseen kohdistuvien ulkoisten vaateiden voimistumisena. Tutkimuksen vaikuttavuus ja hyödyllisyys ovat näin nousseet keskeisiksi laadukkaan ja menestyksekkään tutkimuksen vaatimukseksi. Tieteenala-arvioinnit ilmentävät tätä siirtymää vain osittain, sillä huolimatta tutkimusta rahoittavien instituutioiden tutkimukselle asettamista tiedeyhteisön kannalta ulkoisista vaatimuksista arvioinnin suorittavat kuitenkin toiset tutkijat, jotka pyrkivät arvioimaan ensisijaisesti tutkimuksen laatua. Tällöin käytetyt kriteerit ovat käytännössä tiedeyhteisön sisäisiä. Esimerkiksi tutkimusohjelmien arvioinneissa siirtymä on ollut tätä selvemmin havaittavissa, sillä niissä tutkimuksen vaikuttavuudella on usein ollut huomattavasti merkittävämpi asema.

5.1 Liiketoimintaosaamisen arviointi

Suomalaista liiketoimintaosaamista palvelevan tutkimuksen tila ja taso arvioitiin vuonna 2004 Suomen Akatemian toimesta. Käytännössä liiketaloustieteen

arvioinnin toteutti korkean tason kansainvälinen paneeli, jonka puheenjohtajana toimi professori Yves Doz Ranskasta, INSEADin kauppakorkeakoulusta. Arviointiraportti *Research in Business Disciplines in Finland* julkistettiin tammikuussa 2005. Vierailujen ja haastattelujen lisäksi arviointia varten kerättiin kyselylomakkein laaja aineisto. Seuraavassa arvioinnin yhteydessä tehdyn kyselyn vastauksia on tarkasteltu erityisesti tutkimuksen vaikuttavuuden näkökulmasta.

Liiketaloustieteiden tutkimusta harjoittavien yksiköiden käsityksissä oman tutkimuksensa vaikuttavuudesta nousi esiin useita tutkimuksen vaikuttavuuden muotoja, jotka kertovat paitsi vaikuttavuuden lukuisista kanavista ja väylistä sekä ilmenemistavoista myös yksiköiden erilaisista tavoitteista ja toisaalta keinoista tavoitteidensa saavuttamiseksi.

Vastauksista erottui selvästi omiksi luokikseen joitakin vaikuttavuuden muotoja: koulutus, tutkimus, asiantuntijatehtävät sekä muu julkinen toiminta. Tarkastelussa omaksi luokikseen erotettiin näiden lisäksi vielä tieteellinen julkaisutoiminta, jonka ongelmallisuus suhteessa tutkimukseen tiedostettiin jo valintaa tehtäessä. Sen sijaan perinteinen jako koulutuksen ja tutkimuksen välillä osoittautui sekin osittain ongelmalliseksi tai vähintäänkin kiinnostavaksi. Selvimmin tämä nousi esiin tarkasteltaessa yksiköiden omia käsityksiä niin tutkimuksen rahoituksesta kuin omista heikkouksistaan ja vahvuuksistaan.

Tavallisesti koulutus ja tutkimus on pidetty tieteenalojen arvioinneissa tiukasti erillään, ja niin ikään yksiköiden rahoitus noudattelee edelleen perinteistä jakoa kahteen erilliseen tehtävään. Vastauksienkin perusteella on silti helposti havaittavissa, ettei koulutustehtävän näkeminen erillään tutkimuksesta ole edes tässä mielessä mielekästä. Perusrahoituk-

sen ongelmat ja resurssien vähäisyys heijastuvat tutkimustoimintaan, eikä erityisesti tutkimusta varten suunnattu ja tarkoitettu rahoitus kykene paikkaamaan perusrahoituksen aukkoja. Tällöin tutkimusrahoituksen tehtävä, nimenomaan tutkimuksen tukeminen ja sen laadun nostaminen, ei voi toteutua täysimääräisesti. Koulutukseen uhrattuja resursseja ei ole syytä kuitenkaan vähätellä: vaikuttavuudesta puhuttaessa vastaajat mielsivät koulutuksen kovin usein tärkeäksi vaikutusten välittäjäksi.

Perusrahoituksen ongelmat saattavat näyttäytyä ajoittain voimakkaastikin tutkimusrahoituksen koetun riittämättömyyden taustalla. Toisaalta kokemuksia riittämättömyydestä tuntuu yleisesti ottaen voimistavan myös tutkimusrahoituksen lyhytkestoisuus: todellisia tuloksia ja vaikuttavuutta voi olla hankala saavuttaa, jos suurin ponnistus kuluu ainoastaan rahoituksen hakemiseen ja saavuttamiseen. Yhden mahdollisuuden rahoitustilanteen kohentamiseen näyttäisikin tarjoavan yksityinen raha, joskin tämän saatetaan nähdä tuovan mukanaan ongelmia tutkimuksen autonomian sekä tutkijoiden vapauden ja riippumattomuuden suhteen.

Yhteistyötä yritysten kanssa tehtiin tutkimuksen saralla yksiköiden omien käsitysten mukaan paljon jo nyt. Toimivia kontakteja elinkeinoelämän ja akateemisen tutkimuksen välillä on pidetty jopa suomalaisen tutkimusjärjestelmän vahvuuksina, joista hyötyvät kaikki osapuolet: tutkijoilla on mahdollisuus ammentaa yrityksistä käytännön relevantteja liiketoimintaongelmia tutkimuksiansa aiheiksi, kun taas yritykset voivat hyötyä tutkitusta tiedosta liiketoiminnassaan. Vastauksissa ilmoitetun yhteistyön laajuus ja muodot vaihtelivat jonkin verran yksiköiden kesken. Perinteisesti vahvoja yrityskontaktien luojia alalla ovat olleet ainakin tuotantotalouden yksiköt,

mutta myös kauppakorkeakoulut ja yliopistojen taloustieteiden yksiköt ovat pyrkineet monin tavoin tiivistämään suhteitaan elinkeinoelämään. Hyvänä osoituksena onnistuneista kehittämistoimista tällä saralla käynee esimerkiksi arviointipaneelin esiin nostamien tutkimusyksiköiden ja -keskusten merkitys. Vaikka lisääntyvän yhteistyön ja yksityisen rahoituksen mahdollisuudet tiedostettiin, pidettiin silti tärkeänä myös tutkijoiden roolia riippumattomina ja vapaina kriitikkoina: yliopistot eivät tällöin voi olla ainoastaan elinkeinoelämän tilaamien tutkimusten tekopaikkoja, vaan tiedeyhteisöllä on myös jokin tämän käytännöllisen, välittömästi elinkeinoelämää tai yhteiskuntaa hyödyttävän funktion ulkopuolinen tehtävä.

Ehkä yleisesti silmiinpistävin kehittämiskohde kyselyyn vastanneiden yksiköiden toiminnassa – myös usein yksiköiden itsensä mielestä – oli kansainvälisyys ja kansainvälistymisen eri muodot. Kansainvälisen yhteistyön vähäisyys oli havaittavissa niin tutkimusyhteistyön ja julkaisutoiminnan, asiantuntijatehtävien kuin tutkijoiden liikkuvuudenkin suhteen. Kansainvälisyys tai sen puute onkin usein kohtuudella havaittavissa. Sen sijaan on hyvin vaikeaa arvioida, kuinka aidosti esimerkiksi monitieteisyys tai yritys- ja elinkeinoelämäyhteistyö yksiköiden mainitsemissa hankkeissa toteutuvat.

Yksiköiden vastaukset ja kuvaukset tutkimustoimintansa vaikuttavuudesta olivat kokonaisuudessaan kirjavia – osin myös vaikuttavia sinänsä. Niistä välittyi kuva tieteenalasta, jonka sisällä tutkimusta harjoittavat yksiköt toimivat hyvin erilaisin keinoin omanlaistensa tavoitteiden saavuttamiseksi, kukin onnistuen siinä omalla tavallaan. Yhteistä kaikille yksiköille olivat haasteet, jotka liittyvät toimintaan yhä lisääntyvien ja samanaikaisesti useista suunnista kohdistuvien paineiden alaisena.

Yksiköissä tehtävän tutkimuksen vaikuttavuutta ei voida tietenkään tarkastella täysin kattavasti ainoastaan käytössä olleen materiaalin pohjalta. On ymmärrettävää, että kokonaiskuvan luomiseksi olisi yksinkertaisten kyselyjen ja tiivistettyjen vastauksien lisäksi kyettävä tarkastelemaan tehtyä tutkimusta ja sen taustoja myös tätä monipuolisemmin ja laajemmin. Silti myös tämänkaltaisella aineistolla voi olla jonkinlaista käyttöä tutkimuksen vaikuttavuutta tai vaikuttavuuden tarkastelua pohdittaessa. Ongelmatonta kyselyn tekeminen tai siihen annettujen vastausten tulkitseminen ei kuitenkaan ole.

Yksiköille lähetetyssä kyselyssä tiedusteltiin suoraan näiden tekemän tutkimuksen vaikuttavuutta. Tilastollisessa tarkastelussa kohteena olivat ainoastaan vastaukset näihin kysymyksiin. Jos tutkimuksen vaikuttavuutta oli käsitelty toisaalla vastauksissa, saatettiin näitä näkökulmia nostaa esiin itse tekstissä. Vastaukset vaikuttavuuskysymyksiin olivat toisaalta kirjavia, sillä vaikuttavuutta ei määritelty kysymyksen yhteydessä; toisaalta kysymyksessä pyydettiin esimerkiksi yksiköitä mainitsemaan vaikkapa tekemästään yhteistyöstä yritysten tai elinkeinoelämän kanssa, mikä johdatti useat vastaajat pohtimaan nimenomaan näitä seikkoja tai keskittymään yksinomaan niihin. On kuitenkin mahdotonta sanoa, pitäisikö vaikuttavuuden käsitettä määritellä tai avata kyselyn yhteydessä: määrittely voi yhdenmukaistaa vastauksia ja tehdä niistä vertailukelpoisia, se voi johdattaa vastaajan pikemminkin miellyttämään kysyjää, vastaamaan odotetusti. Täysin vertailukelpoisina vastauksia ei monesta syystä voi nytkään pitää.

Ehkäpä avoimissa kysymyksissä voitaisiin antaa vastaajille itselleen mahdollisuus myös vaikuttavuuden määrittelyyn: ennen kysymystä oman tutki-

muksen vaikuttavuudesta voitaisiin pyytää vastaajaa pohtimaan, mitä tutkimuksen tieteellinen ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus oikeastaan voi olla, miten se ilmenee, miten sitä voidaan tarkastella ja mitata, tai millaisia kanavia pitkin se kulkeutuu. Tuskin kuitenkaan on odotettavissa, että määrittelyt rakennettaisiin kuvaamaan mahdollisimman läheisesti juuri omaa tutkimusala tai hanketta. Näin voitaisiin menetellä niin kauan, kunnes keskustelu tutkimuksen vaikuttavuudesta on tavoittanut tutkijakunnan ainakin niin pitkälti, ettei vaikuttavuuden käsitettä tarvitse aina erikseen määrittellä. Tämänkaltaiseen tietoisuuden ja keskustelun lisäämiseen pohdinnan kautta voidaan vaikuttaa juuri tämän tyyppisillä kysymyksillä – olettaen, että joku maltaa uhrata kallisarvoista aikaansa ja vaivata niillä päätään myös vastatakseen.

5.2 Naistutkimuksen arviointi ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Suomen Akatemia toteutti tutkimusala-arvioinnin naistutkimuksesta vuonna 2002. Arvioinnin suoritti kansainvälinen arviointipaneeli ja paneelin työstä julkaistiin arviointiraportti ”Women’s studies and Gender Research in Finland”. Arvioinnin kohteena oli vuosina 1995–2001 naistutkimusyksiköissä, yliopistojen ainelaitoksilla sekä valtion tutkimuslaitoksilla tehty naistutkimus.

Arvioinnin yhteydessä kerättyssä kyselyssä kysyttiin aktiviteetteja, jotka ovat relevantteja yhteiskunnallisesti yleensä tai yhteiskunnassa kokonaisuudessaan. Kysymys on esitetty seuraavassa muodossa: ”Please describe other activities you have been engaged in since 1995 that you regard as significant not only for the scholarly community, but for society at large (e.g. other publications, newspaper articles, radio and TV-programmes, act-

ing as an expert or consultant in organisations or public bodies, significant positions in organisational activities).”

Naistutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta arvioinnin pohjalta analysoitaessa esteeksi nousi, ettei kysymystä oltu ymmärretty tarkoituksenmukaisella tavalla. Tulevaisuudessa vastaavissa tapauksissa kysymys tulisivatkin muotoilla erittäin tarkasti. Kysymystä voisi tarkentaa esimerkiksi erilaisiksi alakysymyksiksi. Kysymyksestä ei ilmennyt, mitkä aktiviteetit olisivat olleet juuri naistutkimuksen kannalta merkityksellisiä, mikä ilmeisimmin alun perin oli kysymyksen tarkoitus. Kysymys ei siis selvennä, että yhteiskunnallisella vaikuttavuudella tässä tapauksessa tarkoitettaisiin tehdyn tutkimuksen vaikuttavuutta. Vastauksista suurin osa olikin luettelonomaisia vastauksia erilaisista akateemisista tehtävistä tai kansalaisyhteiskunta aktiviteeteista, jotka sinänsä eivät ilmentäneet juuri tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta tai tieteellisen tutkimuksen osaa aktiviteeteissa. Yhteiskunnallisiksi aktiviteeteiksi oli lueteltu erilaiset esiintymiset mediassa, julkaisut, puheet ja luennot sekä erilaiset asiantuntijatehtävät.

Liiketaloustieteen tutkimuksen tasoa ja tutkimusympäristön tilaa tarkastellut Suomen Akatemian arviointitutkimus kysyi myös vastaajilta tutkimuksen sosiaalis-ekonomisesta vaikuttavuudesta. Verrattuna naistutkimusarvioinnin kysymykseen, liiketaloustieteen kysymykset olivat huomattavasti selvemmin muotoiltuja.

Tutkimuksen vaikuttavuus yhteiskuntaan voi ilmetä hyvin monin eri tavoin ja erilaisten kanavien välityksellä. Julkaisut ovat näkyvin muoto, mutta esimerkiksi asiantuntijana toimiminen voi olla tapa tuoda tieteen vaikuttavuutta eteenpäin. Vaikutus saattaa myös ilmetä opiskelijoiden välityksellä tai edistämällä tieteen kehitystä. Arviointipaneelin tar-

koituksena oli kerätä konkreettista tietoa siitä, mitä keinoja tutkijoilla on vaikuttaa yhteiskuntaan, kuten päätöksentekijöihin ja laajempaan yleisöön. Kyselyn vastauksista kertyikin pitkä lista, mutta tieteen näkökulman puuttumisen vuoksi yleistettävyyden on kovin huono. Suurin osa vastaajista ei ilmeisimmin ole ymmärtänyt, mitä kysymyksessä itse asiassa haettiin. Raportti lajittelee vastaukset kolmeen kategoriaan: yleistajuiset / puoli-akateemiset julkaisut, julkiset / mediaesiintymiset ja julkisissa toimissa toimiminen / asiantuntijatyö.

Mielenkiintoista oli huomata, että suurin osa vastanneista oli aktiivisia myös muussa kuin akateemisessa mielessä. Vastauksista löytyi uusia mahdollisuuksia siirtää tietoa yhteiskuntaan, kuten erilaiset kulttuuriharrastusmuodot, joihin vastaajat osallistuivat paljon. Tutkijat toivat esiin muita erilaisia taide- ja tanssi- ja musiikkituotteita, joissa oli heidän mukaansa naisnäkökulma tuotu esiin. Tällaisia olivat esimerkiksi kansanrunot, naismusiikki, kuvataidetapahtumat, festivaalit. Kaikki voivat toimia myös tiedettä popularisoivina välineinä.

6 KULTTUURIN JA YHTEISKUNNAN TUTKIMUKSEN VAIKUTTAVUUS

Hyötyä ja tulosvastuuta korostava ajattelu on lisännyt vaikuttavuusvaatimuksia tieteelle. Kun yhteiskunta sijoittaa julkisia varoja, se pitää oikeutenaan kysyä vastinetta. Vaikka tutkimusrahoitus on kasvanut voimakkaasti, kilpailu rahasta on tiivistynyt vielä enemmän. Koveneva peli näkyy sekä tieteessä että tieteen ja muiden elämänalojen välillä. Vaikuttavuus tulee esiin, kun kysytään, kenelle ja mihin rahaa on jaettava tai miksi tiede ansaitsee rahat paremmin kuin terveydenhoito, poliisitoimi tai suora yritystuuki. Rahan näkökulma hallitsee vaikuttavuuskeskustelua. Panostuksen tulee maksaa itsensä takaisin. Tieteen odotetaan olevan tehokas tuotantovoima, jonka kansallinen tehtävä on Suomen elinkeinoelämän kilpailuedellytysten parantaminen globaalissa markkinataloudessa.

Kulttuuria ja yhteiskuntaa koskevien tieteiden edustajat ovat soveltaneet keskustelussa kahta strategiaa. Yhtäältä on todettu, että kaikkia arvoja ei voida mitata rahassa. Tutkimuksen vaikutus pyri-

tään rajaamaan tieteen sisälle. Tietoa pidetään jo itsessään arvokkaana eikä välineellistä hyötyä haluta erikseen perustella. Sivistyneen yhteiskunnan vaaditaan tukevan tiedettä aivan kuten taidetta ja muuta kulttuuria. Tiedettä pyritään näin suojelemaan talouselämän käytännöiltä ja periaatteilta. Hyödyn, tehokkuuden, tulosvastuun, kilpailun, mitattavuuden ja vaikuttavuuden käsitteet torjutaan sivistykseen ja tieteen autonomiaan vetoamalla. Ongelma on riippuvuus ulkopuolisesta yhteiskunnasta, jolle on perusteltava sivistyksen ja autonomian arvo, jotta tukea tieteelle helittiäisi. Silti ainakin tiedeyhteisön sisällä on pakko keskustella siitä, mikä on hyvää, tuloksellista ja vaikuttavaa.

Toinen strategia on hyväksyä yhteiskunnan haaste. Puhutaan vaikuttavuudesta ja jopa hyödystä, mutta samalla osallistutaan myös keskustelusuhteiden määrittelyyn ja käsitteiden tulkintaan. Kaiken tutkimuksen hyödyllisyydestä tulee voida puhua, kunhan hyödyn käsi-

te ymmärretään riittävän laajasti. Laventaminen tarkoittaa välillisten ja ajan kuluessa ilmenevien vaikutusten huomioon ottamista. Yksittäiset tutkimustulokset saavuttavat usein merkityksensä vain laajemmassa kokonaisuudessa. Vaikuttavuuskeskustelu on yhdistettävä kysymykseen laadusta, koska vain korkeatasoinen tutkimus voi olla todella vaikuttavaa.

Vaikuttavuuden kriteerejä on täsmennettävä. On otettava huomioon vaikuttamisen monet kanavat. Tutkija vaikuttaa julkaisujensa kautta, mutta myös opetuksessa ja hallinnossa sekä asiantuntijatehtävissä ja kansalaistoiminnoissa. Julkaisut ja tulosten esittämisen tavat jakautuvat moneen ryhmään. Yleisöä ovat muut tutkijat, opiskelijat ja tiedeyhteisön ulkopuoliset. Epäsuoraan vaikuttavuuden on laskettava myös tiedon ja ymmärryksen kasvu, joka johtaa ongelmien näkyväksi tekemiseen ja kannustaa yhteiskunnalliseen keskusteluun. Vaikuttavuus on monimutkainen verkosto, jonka kautta tutkimustietoa hyödynnetään ja inhimillistä hyvinvointia edistetään.

Vaikuttavuuskeskusteluun suopeasti suhtautuvan strategian ongelma on jopa lavennetun hyödyn käsitteen kapeus. Tieteellisen tutkimuksen arvo ei typisty ulkoiseen ja välineelliseen. Voidaan ehkä puolustaa kantaa, jonka mukaan kaiken tutkimuksen tulisi viime kädessä edistää ihmisen hyvinvointia. Monen mielestä tieteen tavoite on kuitenkin totuus hyvinvoinnista riippumatta.

Tutkimus voi joka tapauksessa edistää hyvinvointia ilman, että sen tuottama hyöty olisi jokin ulkoinen tuote. Tutkimus voi tuottaa kahdenlaisia tuloksia: hyvinvointia edistäviä välineitä, mutta myös sen itsessään arvokkaita osatekijöitä. Perustutkimuksen tulokset tyydyttävät ihmisen älyllistä uteliaisuutta. Ihmistieteellinen tutkimus luo lisäksi inhimilliseen elämään kuuluvia kommunikaati-

on muotoja sekä moraalista ja kulttuurista tietoisuutta. Tämä ei ole ulkoista hyötyä. Voidaan kysyä, olisiko elämä ilman älyllistä uteliaisuutta, tiedollista kulttuuria ja autonomiseen harkintaan perustuvaa moraalialue ihmisarvoista ja merkityksellistä, vaikka ulkoista hyvää olisi rajattomasti. Jos hyödyn käsitettä välttämättä halutaan käyttää, olisi instrumentaalisen lisäksi puhuttava konstitutiivisesta eli kokonaisuuden osana ilmenevästä hyödystä.

Vaikuttavuudesta puhuttaessa tarvitaan kaksoisstrategiaa. On korostettava, että tieteen arvo ei typisty ulkoisesti hyödylliseen. Tiedettä on ylläpidettävä jos siksi, että ihminen voi toteuttaa itseään ajattelevana, moraalisenä ja kulttuuria luovana olentona. Jos lisäksi epäsuorat ja pitkäkestoiset ulkoiset vaikutukset otetaan huomioon ja huolellisesti kartoitetaan, voidaan osoittaa myös tieteen hyödyllisyys ja kannattavuus sijoituksena.

Kun tieteen vaikuttavuudesta puhutaan yleisesti, luonnontieteitä ja ihmistieteitä koskevat paljolti samat ongelmat. On myös erityisesti humanistisia aloja ja yhteiskuntatieteitä koskevia vaikuttavuuden muotoja. Sisäisen arvon lisäksi nämä alat ovat ulkoisesti hyödyllisiä, koska niitä tarvitaan yhteiskunnallisten ongelmien tunnistamisessa ja ratkaisemisessa. Ihmistieteellinen tieto parantaa edellytyksiä tehdä viisaita päätöksiä ja välttää tyhmyyksiä. Se edistää myös kansalaisten mahdollisuuksia ymmärtää itseään ja toisiaan, kritisoida vallanpitäjiä sekä suojautua vallan väärinkäytöltä.

Kulttuuria ja yhteiskuntaa koskevan tutkimuksen arvoa voidaan puolustaa esimerkiksi seuraavasti. Erityisesti historiatieteisiin liittyvä mutta muillakin aloilla ilmenevä ihmistieteellisen tutkimuksen tehtävä on kertoa, miten elämänmuotomme on syntynyt ja miten nykyinen poikkeaa menneestä. Tutkimus auttaa hahmottamaan, mitkä ympäris-

tömme piirteet ovat pysyviä ja mitkä muuttuvia, mitkä välttämättömiä ja mitkä satunnaisia, mitkä suunniteltuja ja mitkä tarkoittamattomia. Tämä tehtävä liittyy ymmärtämiseen, kritiikkiin ja rakentamiseen. Erityisesti historiallisia kysymyksiä koskeva tutkimus voi edistää myötätuntoa menneisyyden ihmisiä kohtaan, jotka ovat joutuneet ilman omaa syytään kohtalokkasiin valintoihin vajavaisen tiedon pohjalta. Tutkimus voi myös kritisoida vallankäyttöä paljastamalla valheellisia myyttejä ja alhaisia motiiveja sekä menneisyydessä että nykyisyydessä. Tutkimuksesta voi jopa oppia. Perehtyminen menneisyyden ja nykyhetken yhteiskuntaan ja kulttuuriin ilmiöihin antaa lähtökohtia tulevaisuuden ennakoimista varten, usein toki enemmän mahdollisuuksien rajoja selkeyttämällä kuin valmiita ratkaisuja tuottamalla.

Edellinen ei riitä vastaukseksi vaikuttavuudesta. Halutaan myös tietää, kuinka paljon tulee sijoittaa kulttuuria ja yhteiskuntaa koskevaan tutkimukseen suhteessa muihin aloihin. Lisäksi voidaan kysyä, millainen tutkimus on erityisen vaikuttavaa ihmistieteiden sisällä. Miksi olisi rahoitettava enemmän tätä kuin tuota hanketta? Periaatteellisemmin voidaan vielä kysyä, olisiko priorisoitava tutkimusta, joka tieteen sisäisen arvon ja merkityksen lisäksi tuottaa erityisen paljon ulkoista hyötyä. Tällöin kuitenkin törmätään taas mittaamisen, ennakoimisen ja epäsuoruuden ongelmiin. Monipuolista keskustelua kulttuuria ja yhteiskuntaa koskevien tieteiden painopistealueista tulee rohkaista. On suotavaa, että tähän keskusteluun ottavat osaa kaikki osapuolet: tutkijat, julkisen vallan ja elinkeinoelämän edustajat sekä tavalliset kansalaiset.

Viime aikojen keskustelussa on myös pohdittu, onko suomalaisella yhteiskunnalla velvollisuutta tukea tieteellistä perustutkimusta, vaikka tunnustettaisiin tieteen yleinen merkitys ja vaikutavuus. On epäilty Suomelta puuttuvan voimavaroja perustutkimuksen ylläpitämiseen ja suositeltu keskittymistä välitöntä hyötyä tuottaviin sovelluksiin. Jos perustutkimus on kallista, miksi harjoittaa sitä Suomessa? Eikö pienelle maalle ole edullisempaa omaksua tietoa ulkomailta ja soveltaa sitä suomalaisten tarpeisiin?

Kulttuuria ja yhteiskuntaa tutkivien tieteiden näkökulmasta tähän voidaan vastata seuraavasti. Humanistiset alat ja yhteiskuntatieteet ovat kontekstuaalisia, aikaan ja paikkaan sidottuja. Jos tutkimuksen halutaan vaikuttavan juuri suomalaisen yhteiskuntaan, on oltava myös Suomen kontekstin tuntevia tutkijoita. Tämä ei tarkoita vain sitä perinteistä väitettä, että Suomen historiaa, kulttuuria ja yhteiskuntaa sekä suomalaisia kieliä eivät osaa eivätkä halua tutkia muut kuin suomalaiset. Globalisaation aikana suomalaisten on tutkittava myös muun Euroopan ja koko maailman kulttuuria ja yhteiskuntaa. On myös hyvä muistaa, että kulttuuria ja yhteiskuntaa koskeva tutkimus on alati kirjoitettava uudelleen, koska konteksti muuttuu koko ajan samoin kuin tutkijoiden ja yleisön käsitykset tutkimuksen tehtävästä. Ei riitä, että vain sovelletaan ja välitetään tietoa muualta. Jotta voisi luotettavasti soveltaa ja välittää, täytyy olla itsekin tutkija. Vain tieteen sisäisin kriteerein laadukas, kansainvälisessä tiedeyhteisössä toimimaan kykenevä tutkija voi kantaa vastuuta yhteiskuntaan suuntautuvasta vaikutuslottuvuudesta.

LIITE I.

Tutkimusohjelmien ja tieteenala-arviointien hyödyntäminen

Tutkimusohjelma/tieteenala-arviointi		SA julkaisunr.	Jatkotoimet/Arviointien hyödyntäminen
Evaluation of the Research Programme for Russia and Eastern Europe 1995-2000.	2001	4/01	Hyödynnetty Muuttuva Venäjä –tutkimusohjelman (2003-2007) suunnittelussa.
Finnish Research on Foreign and Security Policy.	2002	4/02	Arvioinnin yksi lähtökohta oli 1990-luvun lopulla Ulkopoliittisessa instituutissa opetusministeriön erityisrahoituksella toteutettu turvallisuuspolitiikan tutkimusohjelma. Ohjelmalle osoitettu rahoitus liitettiin arvioinnin jälkeen osaksi instituutin yleistä valtionavustusta. Keskustelua tiedeyhteisössä ja tiedotusvälineissä arvioinnin julkistamisen yhteydessä. Varsinaiset toimenpidesuosituksukset olivat luonteeltaan yleisluontoisia, eivätkä ne yksinomaan tai erityisesti liittyneet pelkästään ulko- ja turvallisuuspoliittiseen tutkimukseen, vaan suomalaisen tutkimusjärjestelmän yleisiin ominaispiirteisiin. Arvioinnin suoritustapa herätti eräiltä osin keskustelua ja voimakasta kritiikkiä.
Research Programme for the Economic Crisis of the 1990s: Reasons, Events and Consequences 1998-2001.	2002	7/02	Viikas keskustelu ohjelman ollessa käynnissä ja loppuseminaarin yhteydessä. Tutkimusohjelma kokonaisuutena heterogeeninen, paljon pieniä hankkeita. Tutkimusohjelman teemoja käynnissä olevassa Sosiaalinen pääoma ja luottamusverkostot –tutkimusohjelmassa (mm. taloudellinen kehitys, työmarkkinoiden muutoskyky).
Women’s Studies and Gender Research in Finland.	2002	8/02	Arvioinnin yksi lähtökohta oli opetusministeriön 1990-luvun lopulla perustamien määräaikaisten naistutkimusprofessorien arviointi. Arvioinnin tuloksia hyödynnetty Minna Canth -akatemiaprofessorin täyttöprosessissa, tutkimushankkeiden pituudesta keskusteltaessa (osavaikutus), opetusministeriön päättäessä katkolla olevien, määräaikaisten naistutkimusprofessorien jatkosta, naistutkimuksen maisteriohjelmien valmistelussa (osavaikutus), naistutkimuksen virtuaalisen yliopistoverkon kehittämisessä, kansallisen tasa-arvon tietopalvelun (informaatio- ja dokumentaatiotoiminta) kehittämisessä, SA:n tietojärjestelmien kehittäminen (naistutkimus omana alana) ei vielä toteutunut, koska osa laajempaa SA:n tieteidenvälisten hankkeiden seurannan kehittämistä.
Media Culture Research Programme.	2003	8/03	Hyödynnettiin Media-ohjelman ja Tiedon tutkimusohjelman II vaiheen yhteistyössä. Tutkimusohjelmien kesto pidentäminen (osavaikutus). Tutkimusohjelma-strategian kehittäminen.
Research Programme on Marginalisation, Inequality and Ethnic Relations in Finland.	2004	3/04	Syreeni-ohjelman tausta KY-toimikunnan 1997 tekemässä selvityksessä, joka analysoi rasismia ja muukalaisvihaa koskevan tutkimuksen nykytilaa ja kehittämistarpeita Suomessa (aloite opm/valtioneuvosto). Arvioinnin kokemuksia hyödynnetty mm. tutkimusohjelma-strategian kehittämisessä (monitieteisyyden, koordinaation ja ohjelmarahoituksen kehittäminen). Temaattisten aiheiden jatkoa mm. Kehitystutkimus-strategiassa. Syreeni-ohjelma onnistui erityisesti etnisten suhteiden tutkimuksessa. Mm. tältä pohjalta KY-toimikunta suunnittelee tulevaisuudessa mahdollisesti uutta tutkimusohjelmaa tai rahoituksen suuntaamista, joka keskittyisi uskontoon, etnisyyteen ja identiteettiin.
Interaction across the Gulf of Bothnia. Kahden puolen Pohjanlahtea.	2005	5/05	Viisi erityyppistä rahoittajaa mukana (ruotsalainen rahoitus: Riksbankens Jubileumsfond ja Vetenskapsrådet). Arviointiraportin suosituksia hyödynnetty vastaavien yhteisrahoitteisten ohjelmien suunnittelussa ja toteutuksessa, saatu kokemuksia mm. ERA-net-yhteistyön käytäntöihin..
Research in Business Disciplines in Finland.	2005	2/05	Hyödynnetty Liiketoimintaosaamisen tutkimusohjelman (Liike2) valmistelussa, jolloin arviointi toimi välineenä mm. tutkimusalueen suuntaamisessa ja ohjaamisessa.

LIITE 2. TAUSTA-AINEISTO

Blomqvist, Kirsimarja, Itsenäisesti yhdessä – Kuvaus Suomen Akatemian SoCa-ohjelman ”Collaborative innovation – trust and cross-border virtual teams as key element of innovation networks” –tutkimushankkeen vaikuttavuudesta. Raportti 2005.

Forsman, Tiina, Opintomatka Economic and Social Research Counciliin, 7.–10.6.2005. Matkakertomus, Suomen Akademia, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen yksikkö.

Hurskainen, Arvi, Kieliteknologisen tutkimuksen vaikuttavuus afrikkalaisessa kontekstissa. Raportti 2005.

Kainiemi, Henna, Analyysi naistutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnista. Raportti, 15.7. 2005 Suomen Akademia, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen yksikkö.

Keskustelutilaisuus, Ei ole haitaksi, jos tutkimuksesta on hyötyä, 24.5.2005 Suomen Akademia kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen yksikkö. Raportti.

Keskustelutilaisuus, Vaikuttavuus historian tutkimusalalla, 12.12.2005 Suomen Akademia. Nauhoitus.

Keskustelutilaisuus, Vaikuttavuus kielitieteiden tutkimusalalla, 15.12.2005 Suomen Akademia. Nauhoitus.

Kinnunen, Merja, Vaikuttavuuspuheenvuoro Tampereen yliopiston johdon foorumissa 13.1.2006.

Koistinen, Pertti, Tieto – politiikka – olosuhteet: sosiaalisten innovaatioiden edellytykset ja ehdot. Puheenvuoro Työ,

hyvinvointi ja 2000-luvun haasteet –tutkimusohjelman valmisteluryhmässä 31.10.2005 Suomen Akatemiassa.

Kovalainen, Anne, Immateriaalioikeuksien suunnattu haku. Raportti, Suomen Akademia, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunta.

Mustajoki, Arto, Tutkimuksen vaikuttavuus: mitä se on ja voidaanko sitä mitata? Tieteessä tapahtuu, 7/05. Tieteellisten seurain valtuuskunta, Helsinki 2005 (33-37).

Niemi, Jussi, Joensuun yliopiston kielitutkimuksen metodiaineiden kehityksestä. Raportti 2005.

Niemi, Marko, Ekonomieja ja yritysyhteistyötä: Vaikuttavuus liiketaloustieteen tutkimuksen tieteenala-arvioinnissa vuonna 2004. Raportti 6.10.2005, Suomen Akademia, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen yksikkö.

Pulkkinen, Lea, Perustutkimuksesta soveltavaan työhön ja tutkimukseen. Raportti 2005.

Pulkkinen, Lea, Tutkimuksen huippuyksiköt – korkeatasoista tutkimusta ja kansainvälistä yhteistyötä. Raportti 2005.

Pulkkinen, Lea, Longitudinal Study and School Reform. A Longitudinal Study on Social Development as an Impetus for School Reform Toward an Integrated School Day. Raportti 2005.

Ronkainen, Suvi, Vaikuttavuudesta yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimuksessa: yhteiskunnallisten ja humanististen tieteiden idea, tiedon tavoite ja vaikutta-

vuus. Puheenvuoro vaikuttavuusseminaarissa 24.5.2005 Suomen Akatemiassa.

Sihvola, Juha, Historiantutkimuksen vaikuttavuus. Historiallinen aikakauskirja, 4/2005. Suomen historiallinen seura ja Historian ystävien liitto, Helsinki 2005 (377-380).

Sipilä, Jorma, Yhteiskunnan tutkimuksen vaikuttavuus. Suomen tieteen tila ja taso. Katsaus tutkimustoiminnan ja tutkimuksen vaikutuksiin 2000-luvun alussa. Suomen Akatemian julkaisuja 9/03.

Vaikuttavuus Päähteet ja addiktio -tutkimusohjelmassa. Otteita kokousmuistioista 10.6.2004–5.4.2005.

Valta, väkivalta ja sukupuoli –suunnattu haku. Arviointiraportti. Suomen Akatemia, huhtikuu 2005.

Vuosina 1996–2000 rahoituspäätöksen saaneiden historian ja arkeologian alan tutkimushankkeiden vastuullisten johtajien ja tutkijoiden vastauksia lähetettyyn kyselyyn yht. 17 kpl.

Vuosina 1996–2000 rahoituspäätöksen saaneiden kielitieteiden alan tutkimushankkeiden vastuullisten johtajien ja tutkijoiden vastauksia lähetettyyn kyselyyn yht. 8 kpl.

Tämä raportti pyrkii ennen kaikkea vastaamaan kysymyksiin: mitä on vaikuttavuus humanistisilla aloilla ja yhteiskuntatieteissä, miten se ilmenee, miten sen voi tunnistaa ja myös, miten sitä voidaan edistää.

Tarkastelun kohteena on Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan rahoittaman tutkimuksen vaikuttavuus, jota tarkastellaan niin tieteellisen kuin yhteiskunnallisenkin vaikuttavuuden näkökulmista. Vaikuttavuus on osa kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen alojen tutkimustraditiota: tutkimustoiminta näillä aloilla on itsessään yhteiskunnallinen interventio.

Raportti sisältää tapauskertomuksia toimikunnan rahoittamista tutkimushankkeista. Vaikuttavuuden tasot ja tyylit ovat moninaisia eikä kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen kenttä muodosta yhtä yhdenmukaista maailmaa.

SUOMEN AKATEMIA

Vilhonvuorenkatu 6 • PL 99, 00501 Helsinki
Puhelin (09) 774 881 • Faksi (09) 7748 8299
www.aka.fi • viestinta@aka.fi

